नं० ६४५ - घ

नं० ६४५ - घ

प्रभावतीप्रद्युम्नः (नाटकम्)

पत्राणि ३३ (सम्पूर्णः)

नं० ६४५ - घ

नं० ६४५-घ
प्रभावती प्रद्युम्नः (नाटकम्) (संपूर्णः)
पत्राणि ३३

भावती प्रद्युम्न

१ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ पादांतप्रणतोपि कांतवचनप्रादुर्यचातुर्यभाग्दृष्ट्वा मानपरां श्रियं नतमुखीं वाच्याक्रमेने
त्रां विभुः ॥ किं ते दृष्टतले सरोजवदने सर्पः समुत्सर्पतीत्याख्यानेन रमत्कृतामवतु वः संदर्शयन्वेशं हरिः ॥ १ ॥ अपि च ॥
मुखवल्लभ्याः परपरस्मितमधुरमुकुंदनयनं त्रपासाचिव्या वीपतिरिपुर्निहंता मुररिपुः ॥ वदन्नित्थं पायात्कुशिमुखि
पुरः पश्यापि कुसत्कर्षोद्गः प्रांशुं गगनमधिरोढुं व्यवसितः ॥ २ ॥ नांद्यंते सूत्रधारः ॥ अलमतिविस्तरेण । पुरो विलो
क्य । सविस्मयं । स्वगतं: कथं मया ॥ गतं प्रातेऽध्वना विविधनगरीनागरकृते अतं शास्त्रं ततः रूपगणगुणग्रामसहितं ॥ श्रियो
पीठाद्दष्ट्वा विदुषां जनपदाधिपसदस्समासीनाः पीनाम्परमिह मुदयामि सदसि ॥ ३ ॥ विभाव्य । कथमनेकविविधविद्या ॥ शि० ॥
विनोदनोदितमनो वैमनस्य मनीषिजननीति निष्णातसभ्यसंघसमाहृतासभा ॥ तदसौ केनापि दृष्टपूर्वे नाटकेनाराधयि
तव्या ॥ तत्किमिदमीदृग्विधं वागमन्तरसधाराराधितसुमनःसमूहं नानोहव्यूहकुहकादिरचनाविचित्रं ॥ श्रीमाधव ॥ १ ॥

मा०

चरित्र श्रात त्रैलोक्यविक्रमकथासंदर्भपवित्रितवैष्णवहृदयमपूर्वं नाटकं विधाय भवतु गृहहिरणीमाहूयपृष्टवानस्मि॥ अ
हं किल तदातीर्थयात्राप्रसंगेन नानाविदग्धबुधमलयजच्छटादिग्धसौधकुंभगायां अनेककलाकलनाविकलक
कुशविदग्धजनमंडलीमंडितमंडपायां विविधविबुधावलीसमालोकनपूतलोकजनतावितानावभासमानायां ज्ञानप्रदी
पप्रशमितमिथ्याज्ञानांधकारोज्वलीकृतहृदयहर्म्यमंदिरशयानशेषशायिध्यानव्रतधीसुधीसमूहशोभितायां अने
कनागरीनयनकुरंगसारंगप्रलोभिततरुणजनमनोमृगयुराजिमृग्यमानप्राप्तिप्रसारितनानासंगीतानवगीतगीतवा
गुरायां अनेककमलासनिधानाभिमानावमताऽमरावतीगर्वगर्वितायां श्रीमद्विश्वनाथनाथजनसेवितायां गिरिजाविनो
दनिर्मितायां यज्ञगर्वितमुमुक्षुजनतरणीकृतैर्द्वाजलपदपदपद्मनजो राजिराजितायां इंदुमौलिराजधान्यां वाराणस्यां
गतवानस्मि॥ तत्रच श्रीमदनंतभगवंतो भूखंडमंडनाः पंडितमंडलीप्रधानभूताः प्रचंडपंडिताः प्रतिवसंति। तान् भक्तिभावयुग
तो हमेषां महाशास्त्रशासनप्रशस्तमनसां सदसि गत्वा वाग्वंदनं तदनंतकंधररंधोबिविधप्रबंधनसुरसयावाचा स्तुतिं कृ
नतिपुरःसरं

सर्भवलीयपुस्तं ॥

॥ २ ॥

2

इतिप्रार्थितवान् ॥ भगवंतोमहाभागधेयाः विधेयो ऽस्मि यन्मधियां सुधियां वेस्तेतोनिजजनप्रार्थनापूरणेकृत
प्रतिज्ञाः। प्रार्थनीयमस्ति किमपि मया ॥ यतः ॥ धनं धनिभ्यश्च गुणं गुणिभ्यो वेदध्यमस्यंसतुरेभ्यपरदैवतं ॥ नेना
यचूयं कृपया वदान्या रम्यं प्रियं नाटकमादिशध्वं ॥ ४ ॥ तेष्वाहं इतिप्रार्थनावनतमस्तकः सप्रणयपरितोषं
साधुमहाभरत समीचीनावसरे त्वयानुयुक्ताः स्मः तदस्ति किल नाटकनाटिकाप्रकरणत्रोटकशाटकादिसमूहः इथि
व्यांतत्र न ज्ञायते [redacted] कीदृग्गुणं नाटकमाकांक्षितं ते। तदादिश कीदृक्कथया मं इतिच्छा दिष्टः प्रमोदपरिकूडलो वनउ
च्छायतत्चरणकमलयुगलं नत्वेतिवकुमारश्चवान् ॥ तद्यथा ॥ श्रूयतां ॥ यत्रवीरश्चहास्यश्च वीभत्सो रौद्र एव च ॥ शृंगारः करु
णा शांतिः स्यद्विस्मितं भयानकः ॥ ५ ॥ इत्यभिधीयमानाः सुधिरविचारयितुमारब्धाः पंडिताः विचार्यवदीर्घं निःश्वस्य महताका
लेन वचनमिदमुक्तवंतः ॥ भद्र सम्यक् त्वीकृतं कुमार त्वं नः सर्वस्समीहितं विधं नवरसपरितोषितविद्वज्जनहृदयं नाटकं यावितवता भ
वता। न रूपकं तु स्त्रियत या भवत्पृच्छ्यते। स सर्वस्वमं स्तिनाम ॥ भगवती...ख्यः सकलधराखंडारैवडलं प्रचंडदोर्दंडखंडितविग ॥ शि० ॥ २

मर्भर्वा

लन्मदवारिधारासिक्तोद्दंडगंडमंडलचंडपरदंतावलकुंभस्थलस्थितमुक्तावलीनिकरविरचितरणाङ्गणमिन्दनखंडिकावरण
वंबलावलानलचतुष्कः श्रीमान्मुकुंदचरणपरिचरणप्राप्तप्रचुरपुरपोदयोपनीयमाननानोपभोगः। यस्य च नगरस्मरण
समये विदग्धकामिनीनां मिथः सखीष्वेवंविधाः वाचः श्रूयंते। लला वंड्रोयं मेमदनजननोमुनयहृदशाक्षयंकामः काममममहृदयगे
हं निविशते॥ नये दृशे वा लेडेः पिहितमथ वा किं मधुरसं रुणद्धि मौकुलैः कमलनिचयेमंदिरमुखं॥ ६ ॥ स एव किल धराति
सुरसुरसद्गुरवचनरचनश्रवणसंतुष्टचेताः समुद्दिष्टवान्सकलसुरज्ञातज्ञानप्रसरस्तन्नभवं तं गोपालाचार्यं श्रीरामकृष्ण
रव्यं कृविगोष्ठीसखीकृतसरसजनचित्तवृत्तिं। किमुच्यते को सावि हनामक इति। श्रूयतां प्रसिद्धः किल भगवान्पंडितश्चाक्रा
दारव्यः॥ तथाहि। समस्तविद्यानिधिरीद्भगासीद्द्... नामा गुणिनां वरिष्ठः॥ श्रीमान्महेशक्तनयस्तदीयः श्रीरूपनाथश्री
तदा तमजोऽभूत॥ ७ ॥ तस्मादासीद्द्विविधवसुधाभोगविख्यातकीर्तिर्धर्माधारो धरणिसुरतासंस्कृतो विश्रुतश्च॥ श्रीमा
न्रुद्रोवः शिवपदपरो नायशर्मोऽभिधेयस्तस्मात्तत्तनयहृदयः सर्वशास्त्रप्रवीणः॥ ८ ॥ गोपालाचार्यवर्यः सकलगुणनिधि

भावतीप्रद्युम्ने

॥ ३ ॥

3

अहं

शस्य पुत्रः पवित्राख्यानः श्रीरामकृष्णप्रभुरगुणगणप्रोच्चरन्नाहबुद्धिः ॥ यद्वाक्पीयूषसिंधुस्वदनहृतमनः पंडिता देवभूयं याताः
प्रीता धरायामिह न वदयंते स्वर्गयानाभिलाषं ॥ ९ ॥ स च तदाज्ञयैव नाटकं कृतवान् तच्च तदभिलाषानुरूपमतस्तत्समीपमेव
गत्वा तस्मा अपश्यसीति तथा कृतवान् । तच्च नाटकं गृहीत्वा पैदप्रवाणस्मि । परिक्रम्य मुखमुन्नाम्य आकाशे सहासं । रेरे गंधर्वाः संगी
तविद्यागर्विताः किमज्ञानवदस्तु कृतमाक्षिप्यते को नाम भगवतीदासो यदाश्रया रामकृष्णोऽप्येवंविधो नाटकं कृतवानिति । ॥
श्रूयतां ॥ ॥ आसीदासीमभूमीवलयवलयितश्वेतकीर्तिप्रतानः संतानस्तप्रभानोर्भुवि विभवभरभ्राजमानः समानः ॥ उत्साहः
साहसांकप्रतिवल्लविल्लसद्दानकल्याणपात्रं श्रीहरिश्चंद्रिरिंदुः कृतिपठनरतप्राज्ञरागः सकवींद्रः ॥ १० ॥ अपि च ॥ तज्ज्ञा ॥ शिवं ॥
श्रितक्ष्मानरपतिरश्रूदासमुद्रांत भूमीशाख्यातः तत्र आसीद्दसितगिरिगुहागुप्तसत्कीर्तिसिंहः ॥ श्रीमान्यः कृष्णदासः प्रतिदि ॥ ३ ॥
नविगलद्दानवारिप्रभूतो दत्वा न्यूरे वंशजाविधिषुपरमणान्नम्रतो यस्य मूर्द्धा ॥ ११ ॥ अपि च ॥ तस्यासीद्भुवजनसख्यसौ
ख्यतुष्टो रामो कृष्णो विविधगुणगणः सन्नद्धबुद्धिः ॥ सोयं यः कथितः इहेव विप्रभ कोयत्कीर्त्तिर्भुविपयसाकरोति सामयं ॥ १२ ॥

१७।

पुनराकाशे। अहो किमुच्यते कीर्त्तीप्रकाशेपि विशेषेणकीर्तनेनकोसाविति संशयमात्रलाभवति। तत्रश्रातोयं तज्ज्ञकुलं वयम
पि इदं तेन्नसोधमंसुरपतयेनिवेदयामहति। तज्ज्ञकुं कुमर्वतो ऽस्मिमे प्रभावती प्रद्युम्नो नामापूर्वनाटकमभिनेमिति। सविलासं। नेपथ्या
भिमुखमवलोक्य। आर्ये इतस्तावदागम्यतां। ततः प्रविशति नटी॥ नटी॥ अज्जा आणवेध उस्सु आहि देवअणवंदसमुग्गा
वअणमअपाणे॥ सूत्र॥ सहासं। अयि कलकंठि किमत्राप्यन्यसदसीवअत्युद्भुतंवचनमुच्यते। यतः। अशीतिकृतसभः प्राज्ञो
नाददीतोद्भुतंवचः॥ नज्ञायतेयतः केषांमनः कीदृग्रसंभवेत्॥ १२ ॥ नटी॥ सस्मितं। अज्ज उत्तजाणामि एदस्सभअवदीदासस्स
सभासदस्सुहं॥ सूत्र॥ आर्ये अपिजानासि यन्मयापूर्वं मोहापंडितप्रसादसमासादितं प्रभावतीप्रद्युम्नाख्यंनाटकं॥ नटी॥ अ
ज्जकिंपुच्छसि जाणासिति किंणुकुलुवंतेउदिदो संमीपतएण आद्धाहिदो होदि॥ सूत्र॥ आर्ये सम्यगभिहितं तत्प्रदर्शयास्यां
जगज्जीवनेश्वरदासप्रमुखसभ्यशोभितायांसभायां स्वकलाकौशलं॥ नटी॥ कधंमहाभाउ महन्नमाणे रसंकुलप्पदीवा उ महा
विद्धमतोज अजीउ आणे मउवदीदासज्जेट्ठभाउ विउ इवसहा सउत्थि॥ सूत्र॥ अथकिं॥ नटी॥ तदोमहं तो कवुमोहिमारउ

ग जी व नं अत्र भा दो क्षि

शमीनगस्याविसर्जनात् ३

॥ ७ ॥ होसंवुत्तो । जहो ॥ कहिम्म अं सयक्क दं पंडिअपमुहे सुसभसंघेसु ॥ जम्मइ सुमेत्ताणि हिअं वी अंणि उणो कुहे तम्मि ॥ १४ ॥ सूत्रधारः ॥
५ साधुसाधु महाभाग सम्यक्कोचितमभिहितं ॥ नटी ॥ अज्ज उत्त कोकालो उ समो संहिअ गाएमि ॥ सूत्र ॥ ननु अचिरप्रवृत्तं वर्षा कालमेवावलं
ब्यगीयतां ॥ यतः ॥ गता सारा हारा इव विरहिणीं वक्षसइमेन भसश्चं द्रोयं तिलक इव भाला द्यपगतः ॥ नभो जातं कृष्णं मन इव समंताद्विवादि
धी शो निरुद्धाः सगाशा घननवघनै राविभिरिव ॥ १५ ॥ नटी ॥ अज्ज उत्त पेक्ख २ अच्छरिअं २ एदेक्खु ॥ गाणग्गासरपरिवत्तणे संवलसी
दीह सासहावड्डिअं वै सरा ॥ विप्पा वि अमंदं आपढंति अदंधे अगाहं धे ॥ १५ ॥ सूत्र ॥ सहासं ॥ अतिनिपुणमभिहितं । पश्य तवोपमादानविस्म
यस्मितमनसः चित्रिता इव सभासदः ॥ नेपथ्ये ॥ प्रोत्सारणा क्रियते ॥ सूत्र ॥ नचिरं य तां कोयमिहाने कगंधर्वगीत श्रवणदत्तमनाः स
मायाति ॥ भवतु विभावयामि ॥ नटी ॥ एवं सेदं ॥ पुनर्नेपथ्ये ॥ रेरे अयं खलु सकल त्रैलोक्य त्राणकारणं सहगंधर्ववर्गैः प्रद्युम्नप्रभावती ॥ शिव ॥
विवाहग्रहीतसंकल्पः सुरपतिरनुसरातितादितो दूरतः स्थीयतां ॥ सूत्र ॥ आर्ये ऽयं शतक्रतुरनेकगंधर्ववर्गसंगतोपिसारितइवायाति ॥ ॥ ४ ॥
तरे तदग्रे किमितितिष्ठावः ॥ इति परिक्रम्य निःक्रांतौ प्रस्तावोना ॥ ॥ ततः प्रविशति यथोक्तव्यापारः आकाशयानेन पुरंदरः ॥ पुरं ॥

स्वगतं । समीचीनः किल मयायं वज्रनाभनिधनाय प्रकारः प्रस्तावितोऽस्ति । यथा किल हंसा हंसी च वज्रपुरं प्रति प्रभावतीमनः प्रद्युम्ना
परिच्छेदं कर्तुं प्रहिताः । ते च श्रूयते तेनैव वनविलासैः परिहृत्य वज्रनाभमनोगतं पुरप्रवेशोऽपि कृत इति । तदेतेनैव कार्यमनुष्ठितं भ
विष्यति ॥ नेपथ्ये ॥ जअदु २ महाराओ ॥ इंद्रः ॥ मातले पश्य को यमिति ॥ मातलिः ॥ यदाज्ञापयति देवराज इति निःक्रम्य पुनः प्रविश्य ।
१म देवेयं हंसी सह हंसैः समूहैः समायाता ॥ इंद्रः ॥ तत्किं विलंब्यते क्षिप्रं प्रवेशय ॥ मातलिः ॥ यदाज्ञापयति देवराज इति निःक्रम्य तैः सह प्रवि
शति ॥ देवराज एते हंसा इयं च हंसी ॥ हंसी ॥ जअदु २ अज्जो ॥ इंद्रः ॥ अयि स्वागतं ते ॥ हंसी ॥ अज्ज अप्पसाएण देवदेव चरणकमलस्स ॥
॥ इंद्रः ॥ अपि लब्धः प्रवेशो वज्रपुरे भवत्या ॥ हंसी ॥ सुणादु महिंदो । जाणादि जेव्व अज्जो जं घावीरससहस्स तव चरणसंतुट्ठजम्मभू
विति सप्पवर वरो वज्जणाहो ॥ इंद्रः ॥ ज्ञायते स्माभिः तदाज्ञया विना कस्यापि प्राणिनः स्वनगरे न प्रवेश इति । ततः च ॥ हंसी ॥ देवन्तदो अहे
सउग्ग लक्खण गवक्केण इंदो अज्जालिअ उआदो सपुरं गामतस्स वज्जउरस्स मज्झे अस्स साहणं आगरं ॥ तस्स परिसरट्ठिअं सरोवरं पम्म
मं । जह ॥ वासेण सो स्मसरसी उहाणमंदा इणी एद्रु हं ॥ सुरणअरवासिणी विहं सा सुमिरंति णांदे अ ॥ १६ ॥ इंद्रः ॥ अहो रचनावि

त्थ सु उं

आशि २

नागावती श्रुट्ट

|| ... || रंभस्तस्यदुरात्मनः ४। ततः २॥हंसी॥ तदो इअदे अस्सउ जो अप्पहावेण अहं दअंगस्स कोहिं परिदुदाप्पा विहलिं ।ता अकामि आविरइअं
सरोवरसमुद्दं॥ इंद्रः॥स्वगतं। कथं सरोवरसमुद्रमिति मह्यं नैकिलाभोगो विस्मृतिः ४ ।प्रकाशं। भद्रे ततः २॥हंसी॥ तदो तस्सिं काले
तउणी समूहसंगदो असुरतक्किं सणीकअंबसंतालिउत्तालतालढक्कयसमाकसिणेहिं लंघिआहि अउकोविदिदितण्णउं जलकरीला
प्पसंगे णउं हरिअहत्थिप्पवरादो णण विदहसुदुमुदुगा णकोविदाणं इत्थिआणं गाणं सुणिउं पउत्तो॥ इंद्रः॥साकूतविस्मयं ।ततः२॥
हंसी॥ तदो देव तस्सिं अवसरे इत्थीणं॥ थणजहणभारमंथरसंरणप्पयारेणलिज्जिआ अहले॥ अदलोइउं पउत्तकुइहउ
ताणणअएहिं॥ १७ ॥इंद्रः॥ ततः२॥हंसी॥ तदो देअतं॥ अणेअसंगीदविलाससलाहिणा विलासिणीला सउंदबहुताः॥ प || शिव ४ ||
सतविनं अवलोअउं तो णाडीसहावं व असंजआदे॥ १८ ॥जाहिह॥ असुरसरदेण अणं विआसिदसकदासमासिअं विवं॥ सु
रस्स विकदवमउजणअणे णदं मिलोहि त्थं॥ १९ ॥इंद्रः॥ ततः२॥तदो अमन्जुसंपा किवउजलकरीलालिणिदं सहविलासिणीहिं अ || ५ ||
दिसच्छसुच्छवहणपरिधाणरमणीआहिं णाणासुअंधदवच्छोदहरिदसिंगसोहि आगहत्थाहिं उत्ताहिदणाणगहरणा
द्र
नत्यावितोकनार्थमित्यर्थः२ ||हंसी|| २

पेक्खणिज्जं गमागमप्पहामंडलपरिधिपरिवेढ्ढिआहिं । सरोवरप्पेक्खणे हरिणसालिमेसलोअणे सोहाहसिअकुरंगणाहिं । विरइअसु
अंसुअउडुअलंदंतप्पहाववलिदयंदकरणे वहासाहिं । विसंकुलगमणं दोलिआकरकररुहकिरणप्पहापसारिअमहिंदयावसोहाहिं ।
मुक्ककेसरबंधणे चिकुलिआकउअकदंबडंबरविडंबिअ घणघणघणच्छाआछडाहिं । केसपासविकोलिदप्पफुल्लफुल्लणिअरसंताणि
दवरणपासप्पसुत्तजणंतकंतकंदप्पसमालिंगणमुत्तेद्धिआहिं । हरणाअणप्पआलिअमअणसंजीवणत्थं पआसि
दणाणणाविहवअणाणमआहिं । मुहचंदचंदिमणिम्मिदचंदसोहापुहा रिसिदछत्तवारिआतवाहिं पेरिवुदो सो
वाराणवहंउत्तरिंठआरहो सो दिदिपुत्तओ ॥ इड्ड: ॥ तत: २ ॥ हसी ॥ तदो अदेवत्तस्सिं अवसरे किंपि किंपि वअणाणो अरं
कीलाविसेसं आरंभिअ जलंतरे कीलिदुं पउत्ता । अ य्यु विअ वलोदढुं पउत्ता ॥ इड्ड: ॥ भवंति किल श्रीमददर्पितानां ना
नाविधा विलासा: ॥ तत: २ ॥ हसी ॥ महाराअ तदो णिअउवत्तिणिं मंसुवस्समअपक्व सोहिदं णिं पेक्खिअं हत्थअसहा वि २
संणिअं विरणीकअंवअं महदसं मुहं पअलिअं ॥ सो वि महदुरिअपफुल्ललोअणाणुअलोमं पेक्खिअं किदसंगहणाहि

लासोमहरिणिअउंपत्तो। तदोमपुत्तंपेक्खि अविआरिअंकअंखु महावल्लो तिल्लोक्केविसुदवलप्पंओणोअदोअ
हंएव्वमहरकअएणराापलो द्दिस्संति॥ दूरू॥ साधुसए धुसमीचीनमनुचिंतितं भवत्पा। ततः २॥ हंसी॥ तदोदेवअहंतं
विअअखिअरिअगाइदुंपर्उत्ता। जधा॥ पुव्वंमहेसराअरणुणादेराद्धेहुदासेण॥ तुरुक्कअराचंदविअलिअक्कअ
णामअजीविओकामा॥ २०॥ रूडू॥ साधुस्तुत्येवकिलोग्रमनसां सोमनस्यं विन्यस्यते। भड्रूततः २॥ हंसी॥ तदोम
गेअंसु णिअ आहपत्ततिजरेणविअमहस रिसं वअरांसमुद्धारे दिअहेरिसोसुवस्समअओपतंगओकहिंराादि
ओत्तिवारंवारंकहिअमेअ विअरिअउअवअरांवंतुंआरद्धो॥ जह॥ देह सिकात्वंकुत्त्यागता सितेस्वागतंकृत
चयास्यसीतः॥ यातंमनोवागमृतंप्रदायहरस्यतोषंवद विस्तरान्मे॥ २१॥ पत्तिअंकहिअं विअंतासिंअहं पिअस
तांदेवतेणवर्तुत्याअआमेहा॥ महासुरेसरस्सुणादु महाराओपसादंकरोदि। सअलभूअणणिम्माणगुरक्कु
राराणवाहनंमसाणमअसंकुरअहे॥ अहअराणाजरापअराअरघोसपल्लीदंसण समूसुअविजविरादल

त्थं परिभमंतो णणं कुहूहलदंसणेण सेआदमणो विणोदाइ चंदसरोवरप्पदेसं पत्तह्मि । अङ्कुणो उण पउआ वट्टणो राआ णिज्जइ विवेठ्ठिअं ॥ इद ॥ ततः २ ॥ हंसी ॥ तदो दअ तेण महश्शरिअउत्ताणेण अणेण ईसि विहसिअ भणिओ । अह्ह हंसि अत्थि मे कुहूहलं । णेणं देसंतरपज्जडणादिट्ठिविचित्तकोदुआं तुमं ति णेणं कुहूहलसवणेच्छा । ता अक्खेण अरभंतरे का इ विदिएणा किचिह्न । तदो मए जिहीदं महाराअस्स बउराणं तिकहिअ तहज्जेवट्ठिदं ॥ इद ॥ ततः ॥ हंसी ॥ तदो एदस्सिं अवसरे मं आमंतिअ आरुहिअ करेणुवरं गदवज्जराण हहदए । अहं पि तस्सेण अरभंतरपत्तातहिं गाच्छिअ पविठ्ठा लिंतस्स अंतेउरे । तहिं बपाविसिअ मसणेणं विहमाणि । णिअरकुट्टिमकिरणामंजुमंजरीपुंजराईरइदा कालिंदराववकंओवमंडले । हिमकिरणकिरणापंफुसिदचंदकंतभूमिविगलंतजलहारासहस्सं संदंसिदाकालकादंबिणीकदंबविभमं । अणेअहीरअपहापअरणविडंबिदविज्जकिरणलिअरप्पआसं । णाणाविदक्कामिणीकडक्खमिसह्वेल्लंतरवंजणसमूहं । महद्धिसुंदरभणरसहाराविआ णपउआसममलाविआविपरवमुहपंकअं । मुद्धालिअंविणीणेचणेसमअरूणझुणाआमाणकिंकिणीझणक्कारच्छलविहाविआसिद्धीझंकारं । विविहकलकलणविद्धूसणबाविआ

मृदंग

॥७॥ मणिमिणिअरकिरणकरालुक्किदरवज्जोदसमूहं । संगीतासुरत्तरणि अविणीजणतरलतलन करतलमारुदसंतालिआमिअं गमेह
7 कअंबणिस्सणणणा ब्भाविआगिहपासिआम ऊणं । तक्खणं दिस्साऽ उत्त अरसादिद्धवरणं लक्खिंदगो क्खआ जणिदपरभाअं । पस्परप
रिहासकेलिपरसहीसमूह स्सो स्सहारसुमोआणकुहंतकाक्खऊआ सेउविद्धविआ स्साहीरणीऊं तु विसेससणाहत्तणं । अणेआ इंद
णीलरविदप्पदेसप्पआसिदुद्धंकुरसहणाहभूमिविब्भमं अदिमहत्तणप्परूढ स्सरवंदगमणं महाप्पासादं वरिसाकालंविआ अलंकरं
तीविज्जुलेह घप्पहवदीणमवज्जाणाहत्तणआदिठ्ठा ॥ इंद ॥ नतः २ ॥ हसी ॥ तदो तएविआहं । अहं वतंपेक्खिउतिस्साणिअदेसे
संवरिदुं आरद्धा । सा वमंपेक्खिआप्पवलिदासे गहिदुं । तदो सा सहीहिं अणुगम्ममाणा ई साकंकुसिआण अणरोसेणाइअंस ॥ शिव८ ॥
हिंऊअआद । जहा ॥ मालालिआहिं तरलीकुरुधंकरेहमा वंवलपा आसइं ॥ यामेसमभेइ सवामितिस्सा मऊणसद्धंणिआकेर ॥ ७ ॥
णणा ॥ २२ ॥ इअवउआणा करसणं समआणिआ निम्मिसहीआणसमूहे सा महमच्छादा अहंतिस्सा अग्गदोप्पअीरिदुं आरद्धा ॥ जहाजहा
मस्सइ सा णिअंविणीकेरणंदभंतितहातहा अहं ॥ तिस्सकरग्गाहपहं पहा अवउआरंपासेजिहदिग्धिआए ॥ २३ ॥ तदो अणेआ

अआदि वा यो लिङ्गप्रयोग

इसणिसणामे नेति ओसणाति

प्रकरणवचनविषये: १

पञ्जार पञ्जा रिञ्जेवि कहिं वि अरिणिव त्ते तिं पेक्खिअ । अहं वि असिअ वअणाइं अं गदिदवदी । जहा । मुद्धे अलोविह आतुमेअ आ
असहा धरिंतिगमणंपि ॥ साहसुकहं णुवालेवरणच्छा फुस्सुहं हिअअं ॥ २६ ॥ इअम हवअणं सुलिअ गिहो दघविल असा
वरेण । कवलिअ घंसरिस साअरेण । आलिंगिदघविं तासह अरीगणेण । मुद्धघंलिहिदघंविल अ कीलकाकीलिदेघ आलिसे
सलो । अणंदवेदंघं णिघाइणि इलदीवकलि एघं णिइलो ओवंघं विर आलं संठिआनरुणी । तदो अहं पोक्खिअ इअवअणं पु
णोगदिदवदी ॥ इन्द्रः ॥ स्वगतं । मह देवाश्चर्यमयं प्रकरणं प्रारब्धं ॥ प्रकाशं । भद्रे ततः २ हंसी ॥ तदो सुणाउ अज्जो जं मए भणिदं । जहा ।
अ भारिसाणं वअणाम आणं पाणे राजाणे सरसं मणे थि ॥ ताणं उणो लग्गाइ असमदो क्खिंणाकेर अंकेर वदिस्सूर भासं ॥ २७ ॥
अविअ तंजाएणइ हरितएण ओ जो अम्भाणं रसो णासो ॥ किंवि अंणी रसाहि अ उ काउ कमलाणमाहप्पं ॥ २८ ॥ इअ वअणं र उणो
परं मं साणं दलो अणं कवीणं समुद्दतरंगंतरिअं काऊण । आणंदकवलिअं कंवराहं वाआहिं सुह अंतीमे कसाविवरं इसणी
ससिउ । किंपि हिअए अहिलास विसे संगोवा अंती महसंमुहं संठिअ इअ वअणं वकुं आरद्धा । जहा ॥ उज्जउमे आहि लासो

प्रभावतीप्रकृति

२ अपरिशीलितार्थाः अपरिशीलनपूर्वकापरिशीलनस्य

॥ ८ ॥ जो तुह चरणे समुप्पसो ॥ रू स्स वसेण अमाए उ ॥ अवि आसि हेहंसि ॥ २७ ॥ अधिउ ॥ को जाणइ कि कस्सिं वसइ गुणाणां गुमा हप्पं ॥

8 गारत्वा परिसी लणेण णाणी इयासो मु केवा णपुंद्यो ओ ॥ २८ ॥ अविश्र ॥ मारिसे हि हंसि ऊंदेक उ अमए साबरा ला ए ॥ अस्सीणं पीअंजुक

णंउमो विदइइ कूरेविं ॥ २९ ॥ इअ गहिऊणम हसे मुहं अंजलिकाअणेतु क्खिं ठिउआ । नदाते पेक्खि अंतहालिच्छलणा अणे कम

लउअजं गहिउं पउत्ता अहं । जहा ॥ अलव अणेम आणं णाहोदा तंस अमे सुं ॥ सग्गेदु आ रिआए तत्थ वि महव हदुहावी उआ ॥ ३० ॥ गीता ४

निःश्वस्य । पुत्तिरगा ण विहदे सपज्जइ ऐण मए विविह वि वंढि ओं जो आदिट्ठा । परं तु तुमं पेक्खिउ अविहिलेणं करणी ओ स्सिं ससइ

दलि । णओ णिंजंइकं तुह अणइ अंजणेलिम्मवि उठबोदा ॥ इंद्र ॥ भद्रे ॥ कथं त्वयाभिहितेवं प्रभावतीवचनं न गदितवती ॥ हंसी ॥

महाना उकहं णांगहि दवदी । सुणादु महिंदो जं गदिदवदी ॥ इंद्र ॥ कथ्यतां श्रूयते ॥ हंसी ॥ तदो तये गदिदं । जहा । हंसि अहं कहु ॥ शिषद ॥

तुह वउएण संवणी दोवी सज्जा न दाकिं पि भणिस्सं । अहवा ॥ को करइ बालबुद्धी वंदं हत्थेण धारणितिउं बुद्धिं ॥ अहव णजाणइ अ ॥ ८ ॥

लोए अलंभेण लभएएदं ॥ ३१ ॥ हंसी ॥ एअं भणिए मए भणिअं कहहि तुमि अहलारिसे सु जं कहिज्जइ तं सव्वं विकहिज्जइ । पकव

१ अहो लम्बं अलम्भेन जानातीत्यर्थः ।

२ निर्भयत्वापयतीत्यर्थः

३ हठोनचंद्रधारयेदृत्तिबुद्धिं इत्यर्थः

इहए ॥ रणं विम्भ अलोविहिओ किं उणं दाउं समत्थेत्ते ॥ कामेणीअ अणेहिं उज्झिऊं जहो कामबंभर्स ॥ ३८ ॥ इअमेए अभिहिय
जआइ वअणं सुहाहरव अणो । जहा ॥ इहं सिणि अअणा तिकुरभणिअं तेहिं अदिवीसजुलि तेणअन्नणो अहिलासंभणिस्सं ॥
मए विकदावि कदावि सहअरीहिं अणुगम्ममाणा एंउज्जाणे विहरंती एअसो अपाउवतलद्धिएणपाहिएण मेपाकिंवओसीस
अंधुणिऊ एदाएं पज्जुष्णं हरितणेणं थो गोत्तिव अणं पुणो पुणो भणेतेण आदूमितं तस्स जेोधसुंदरतणेरसिउ नणपसंसाप
रएण कहिअं तस्स सयंआचरिअं संकवेवदेसुदं । तदो पञ्चदिमहणिजालापडिदांविदेवमहंअंगउअंचंदोहिमंमिपत्तसआणी
एकाहिं विणसीउ अलंभोदिसिं किं इदो अवरं भणामि ॥ ३९ ॥ महाणिकिलोतु रागञाञ्जदः । भईततः २ ॥ हंसी ॥ तदो मए चिंतिदं विहसि
उभणिउं जहा । हे सुंदरि पहावदि कणंतु मे प्पअरिअसि । अहवाणं तुह अहिलासो । यदो सो तादिसगुणेस्स सअलजुहवीव
लएक सुंदरस्स सुंदरत्तणं किंहु सो रहसहस्समहिला अणेस्स किन्नु संजेहुतं कामावदारो रइं विणाकाए अहिलसी
आदि । जदो णाहिं जलवासस्स नतावसहणं तवअरेण णवि कमलिणी हिं कुमुदिणी पइंलभेइं । तदो मए चउरेणं सुणि अभि

रत्नावलीप्रकृती

॥ ९ ॥ आदरेणा दाहिल्लासा अइं काउ णाणाणिदिउं पउत्ता । जहा । अत्थि मे एइं ताए थिअ अहं पज्जुस्सुआ कंचीआमि ॥ इंद्रः ॥ स्वगतं । अहो वा वां
वेदग्ध्यं । मकूरश । तत: २ हसी ॥ तदेहि अ इअं तस्सा वअणं सुणि उमए भालिउं । अप्पमुत्ते वअणे णर अणो वि आहु सअं जेध गुज्जादि
१ देअहिलासो अत्ताणिस एण अणो लोदवं देणंदणंदणारोणं दणेण पज्जुस्से । उदे ॥ लकवी अंजह मकुरि छलि साअ वंदो अपथ थइ अपु
रमहतो ॥ इदो पुलोमजाइ जोग्गो तह ते अपुधऊ अपपज्जुस्सो ॥ ३३ ॥ अवि अ ॥ णिऊणे मणोरहो विउआसुरुज्जअु आणि स्स जो
घणेण्व पवेसिएं ॥ इअं व पामरजणेतणवि णोते विउअ ऊआं गणो ओसे ॥ ३४ ॥ अवि अ ॥ अह दे भावि स्सतिपि ऊको विदं जओआसुदरो
लोए ॥ तह कहणपाविज्झिदूसि अ अमलसुहं तस्स अगुणं रंग ॥ ३५ ॥ अह अमं दरि अव स्सं तुल्लसरिसो सो अहिउं ति कहं भणा ॥ शिव ८ ॥
मि किउणो अत्थि को विदेउ वा उ जेणा सो लभइत्ति ॥ अल्लेवि ॥ तस्स गुणह्वकिछ्डाणसहामो अमलदोगंतु ॥ तस्स वसं संपत्ता णाअ
सो अत्ताणपज्जुस्सो ॥ ३६ ॥ इअ मे वउआणं णाहिउ वरिस्सा आलंवणे अलं महउ आरितिकिलिविऊणा तह जेध गुरूज्झि ठिआ ॥ ९ ॥
वंदमुहि ॥ तदो मए छिण्वापरवसा एभणि अहं पहावदि समस्सासिह २ । करिस्सामि दे अहिलासं त्ति महवाओ सुणि आकिअप

२

रणमोरा अणसीलाप्पास्थिदा आवसहं। अहंपि इमं वुत्तंतं णिवेदिदुं अज्जउत्तं अउं॥ इंद्रः॥ साधुर हंसि समापादितमेव
नः कृत्यं भवत्या तज्जम्पतो प्रद्युम्ननिकटमेवेदमनुरागजनकमाख्यानमाख्यातुं। नेपथ्ये। अयं हि॥ कांतायाविरहदवाग्निद
ग्धमंगं स्वः संगे पुनरपि शीतलं विधित्सुः॥ शीतांशुः परिपतितः प्रभावितानैः नीराक्तं भुवनतलं विधातुकामः॥ ३७ ॥ अपिच॥
आसंध्यमकुंरंतापिता कराग्रैः सूर्येण क्रमकुना विलोकमानः॥ सोऽकांतामिति रजनीकरः सरोषो यावत्तेन तनुमतिलं तामि
दानीं॥ ३८ ॥ इंद्रः॥ सम्यगेतत्। विभावयता वता॥ कोकानां गरलश्चकोरवनितापीयूषसूक्तः सुरस्त्रीणां दर्पणमंडलो विरहिणां
हृद्दारणे वक्रकं॥ कामस्यायुधमग्रमंबरशिखा चूडामणिश्चंद्रमाश्चाउश्चिकियातया परिगतः सार्द्धं यया संगतः॥ ३९ ॥
तन्मातले किमिदानीं संध्याकाल एव प्राप्तः॥ मातलिः॥ अथ किं॥ इंद्रः॥ हंसि गच्छ त्वं स्वकार्यसाधनाय। अहमपि तत्र प्रवेशोपाय
मादेष्टुं संध्यावंदनं विधाय तावत् अनुसरामः॥ हंसी॥ एवमस्तु॥ इति निःक्रांताः सर्वे प्रभावती प्रद्युम्न नाम्नि नाट
के प्रथमो ऽङ्कः॥ ❁ ॥ श्रीः॥ ❁ ॥ ततः प्रविशति इंद्रः॥ नन्वत्र देशे प्रद्युम्नं प्रेक्ष्य स्वयं यतो ऽवलोक्य अयमेवानेक

रत्न

प्रभावतीप्रद्युम्न

॥१०॥

10

स्वविसमाराधनाधाना सावधानो निर्जितदर्पकदर्पः स्मरो किरीटीहूर्वीशरीरोपनोदितनव वनाकुन्तनितं वस्वर्णगिरिशिखरगर्वो
ऽभिमुखमेवयाति । न मे त्रयितव्यो स्मस्य पिता वस्तु हूपस्त ततोऽवधुप्य मनेन गोष्ठीमनुभविष्य इति निःक्रांतः ॥ ततः प्रविशतिय धा
कव्यापारः प्रद्युम्नश्च । अयि सखायः श्रूयतामेकमद्भुतमरं चित्रं ॥ सखायः ॥ सखे किमिवतादृशं ॥ प्रद्यु ॥ श्रूयतां ॥ यंजयान्नियसं
योगं काममफलयन्निव ॥ रतिं संतोषयन्नेषवा कुः स्फुरति दक्षिणः ॥ १ ॥ सखा ॥ सखे किमेतच्चित्रं सफलमेतो क्या विपतनयस्य
भवतः प्रियापल्लविश्च प्रद्यु ॥ न खलु २ । यतो रात्रिस्वप्नमनुवर्ततेवाकुः ॥ सखा ॥ सखे किमिव ॥ प्रद्युम्नः ॥ स्मरणादेवस्य प्रसकदेव
मुपहसंसंगानि ॥ सखा ॥ स्वगतं । कीदृग्विधं तत्स्वप्नं भविष्यति । येन कर्कटीफलसन्निभशरीरः संवृत्तो भव हु स्वयमेव कथयिष्य
ति । प्रकाशं । सखे किं तत्स्वप्नं भयानकतरमुपलक्ष्यते ॥ प्रद्यु ॥ अथ किं । भयानकमेवयतस्त्रैलोक्यो प्राणपहं तत् । सखा ॥ सभयं । स ॥शिव०॥
खे कथय २ हसीडावाधते नः ॥ प्रद्यु ॥ सखायः संतापयति चंडकिरणो त्रतदागकृतवापी परिसरे गत्वा निवेदयामि स्वप्नवृत्तं ॥ ॥ ॥१०॥
इति निःक्रान्ताः सर्वे प्रवेशकः ॥ ॥ ततः प्रविशति प्रभावती विरहप्रतीकारार्थं कुसुमावचयं नाटयंत्यो सर्वशामधुवारोपासखेया ॥

रत्नावली

प्रथमा ॥ सखि मधुवासिणि । अपि लक्ष्यते कुत्रांतुरक्ता सहचरीति ॥ मधुवारणी ॥ सहि ण क्खु विहावेमि । एणिअं उण जाणे धितं दिअहं आ
रहिअ । इति मुखमाच्छाद्य स्वगतं । कहं हिअअ अद्वि उं ऊं धंप आसिउं पउत्ता । प्रकाशं । कहं मंजि भावा रंवारं वाहेइ । तं दिअहं आरहिअ
इति मन्ते उपगआ कामवाणणगोचरं पि असही ॥ सर्वज्ञा ॥ सखि तं दिवसमारभ्येति अज्ज मस्याभिलाषः ॥ मधु ॥ सहि जं दिअहं आरहिअ
पउत्तो वसंतमासो ॥ सर्वज्ञा ॥ सखि पुरुषमेव विरहिणं वसंतमासो दुःसहो भवति । तदेहि प्रियसखीसंतापहारि कुसुममवचिनुवः स
र्वे सखीमेव पश्यावः ॥ उभे ॥ कुसुमावचयं नाटयतः ॥ मधु ॥ सहि अवि तु एसा दं कहिं सा अणुरत्तेति ॥ सर्वं ॥ अयि सरले किमत्र एव
ते त्वया ज्ञातं इति कथं मयापि नाम तद्धृदयसर्वस्ववेदिन्या न ज्ञायते ॥ मधु ॥ स्वगतं ॥ एहूणं सामिणी एआण णा जहा मह आहिआसंकस्स
विपुरदो णाणि वेदयिस्ससित्ति किं णु क्खु एसा विसंसत्था जाणेण दि एहूणं तए जं जो घूहिअं कुवि स्सादिहो दु इमिणो वीसज्जं आलवेमि यदो
इअं यो इणी विविस्सासिअ सहिअणं उज्जेयपत्ता । भो दु इमिणा भणमाणं सहिए दु त्तंतं सव्वं सुणिस्सं अजाणंतीविअ । प्रकाशम् ।
ताकहे दुप्पसीदतु पि असही भअवदी ॥ सर्वज्ञा ॥ श्रणु कथयामि । यथा हंसुकप्रद्युम्नयुगे धेशीकृतहृदया ते प्रियसखी ॥ मधुवा ॥ क २

स्वगतं । सहर्षं । भोः इअं सबलोः आरोणिमि एतस्सा मुहारो तस्स प्पज्जुस्स स्संयुराणमाहप्पं । प्रकाशं । सहि कहेहि को सो पज्जुस्सो को रि
सा तस्स गुणा । सर्वज्ञा । अयि सरले । किमस्माद्विधैर्मर्त्यस्वभावैर्वत्सरशतेनाप्य वदयितुं शक्यते प्रद्युम्नगुणः तथापि प्रसिद्ध
गुणानुदाहरिष्ये । अस्ति किल समस्तत्रैलोक्याधिपालनलयप्रभविष्णोर्विष्णोर्धरणिभारावतारस्वीकृतमानुष्यकस्य कश्य
पादित्यवतारवसुदेवदेवकीतनयस्य षोडशसहस्रमहिषीप्रधानभूता वंदारकवृंदवंदनीयपदारविंदारविंदाक्षयावतारा रागवि
तपतिमनस्का रुक्मिणी नाम भीष्मकसुता ज्येष्ठा पट्टमहिषी । तस्याः प्रसवसमकाल एव शंबरो नाम दानवः कामरिपुः कामावता
रं मन्यमानो गृहीत्वा जलमध्ये कुमारप्रभं कुमारमाक्षिपत । ततस्तदनंतरमेव कापि मत्सी जगाल । तां बध्वा धीविव्याध । गृहीत्वा च ।।शिव४।।
गृहमागत्य तस्या उदरं पाटयन् दीप्तिनिर्जितमारं कुमाराकारं कुमारमैक्षत । स च धीवरो जातविस्मयः त्वराद्धि शंबराय पुनरपि प्र ।।११।।
दात् । ततश्च तद्गृहनिरुद्धरत्या नारदमुखाकर्णितपुरावृत्तया सह तयाऽभिवर्द्धितः । प्रद्युम्नो विधुरिव सितपक्षे क्रमेण एव वर्द्धे । स
दृष्टद्वादशवार्षिकोऽधीतधनुर्वेदादिनानाविद्यः स्वयमेवातिनिरस्कृतो रतिमुखवृत्तांतपूर्ववृत्तांतः शंबरं युद्धमयाचत । ततश्च तेन सो

वरेण विस्मापितसिद्धगंधर्वमतितुमुलं संगरं समजनि । निर्जितस्तं निपात्य शंबरमांद्रुतकामगमयानेन सह भार्यया द्वारकामगमत । प्रवि
ष्टवति तस्मिन्नंतःपुरे श्रीकृष्णपत्नीनां श्रीकृष्णसादृश्यात्कृष्णोऽयमिति मन्यमानानां महान् शृंगाररसभावुको विलास आविरासीत । दृष्ट्वा
च रुक्मिणीवासुदेवाभ्यां पुत्रोऽयमिति मन्यमानाभ्यां सभार्यो नानामंगलाचरणप्रकारेण वर्धयित्वा प्रवेशितो मंदिरमिति । सोऽयं प्रद्युम्नो
नाम विजयते । किं बहुना ॥ सकाम भ्रं शोयं मधुरपि च यस्य प्रियसखः पिता यस्य त्राता त्रिभुवनजनानां स भगवान् ॥ अथ येऽनेताशत्रो रुचि
रचरितः सुंदरतमः प्रयांति प्रोद्भिन्ना यमनु मनसा मुग्धललनाः ॥ २ ॥ मधु ॥ सहि सव्वं इदं तुए मंतिदं तेण हि णो पिआसहि णं तोजा
आणुराआवदइ ॥ सर्व ॥ अयि कथमतिवेलातिक्रमो जातः । किं न विलोकिता तामवस्थामनुवर्त्तमाना प्रियसखी । न हु तत्तरमुपसर्प्प
तां तदुचितपरिहरणरचनाय ॥ मधु ॥ पुण्यभाजनमवलोक्य । सहि हं विरादृइं पुष्पाइं । ताण हि पिआसहिं पेक्खामो ॥ सर्व ॥ पुरोवलो
क्य अयि मधुवाणि किं न पश्यसि एषा तरलिकया कथ्यमानां कोसितकथामाकर्णयंती इमामेवाशोकवनिकामलंकुर्वती प्रभाव
तीविभाव्यते । यावच्चु ॥ रचयति हृदये किमपि मदयति नयनं च विमोहयति चेतः ॥ अतिकृशतामापन्ना प्रतिपच्चंद्रस्य लेखेव ॥ ३ ॥

॥ तर ॥ अपिच । हे काम ॥ शरनिकर प्रयानरखिन्नां मिमां सहचरीं वृथा दहसि ॥ त्वयि निहितहृदयभावामसनजानासि निजभक्तं ॥ ४ ॥ अ
यि सखि मधुवाणि किं न विभावयसि प्रियसहचरीचेष्टां । तथाहि ॥ माकंदे नानंदं भजति न वंदे न चंदने नहिमे ॥ न च नलिनी कृतशय
12 ने नालिकुलनादे न कांतहारे च ॥ ५ ॥ अपिच ॥ उपहसति सुवर्णकेतकीनां दलरुचिमुज्ज्वलगंडमंडलं च ॥ नयनयुगमनंजनं सबा
ष्पं सजलसरोजनिकांतमेतदस्याः ॥ ६ ॥ तदेहि तामेव पश्यावः ॥ मधु ॥ सखि एवं करोमि । इत्युपसर्पतः ॥ ततः प्रविशति शय्यातरालि
कया सह कुगम्पमाना नाम प्रभावती ॥ प्रभा ॥ सखि तदेत २ ॥ सर्वज्ञा ॥ सखि किमपि प्रियसख्या तरलिकया मंत्रयमाणा तिष्ठति । तदस्मत्प्र
मेनेन मांस्पाशमविघ्नो भूत् इति कृतापरिवारिते तिष्ठावः । इति तथा कुरुतः ॥ तरलिका ॥ पुत्रि किं कथयामि रात्रिवृत्तं । येन प्रकारेणाहं ॥ शिव ॥
सी रात्रौ महाराजेन भद्रभटनटाज्ञानाय प्रेषितास्मि ॥ प्रभा ॥ तदा किं ॥ तर ॥ पुत्रि ततो यज्ञ विख्याति तत्त्वयैवानुभवितव्यं ॥ प्रभा ॥ अनुगृ ॥ १२ ॥
एणाम्यहं विभावेमि ताकुडं आवकेवेहि ॥ तरलि ॥ अयि भर्तृयतो विस्तरतः कथ्यते ॥ प्रभा ॥ अवहि दहित्रि ॥ तर ॥ वत्से अद्य कि ऊना
ना दिशां तरवार्ताः कथयंता हस्पांप्रसंगतो भद्रभट स्यमहाश्चर्यमयो गुणप्रबंधः प्रस्तावितः । यथा । एकदा युधिष्ठिरसभायां उप

विष्टेषु व्यासवाल्मीकिनारदयमदग्निकश्यपप्रमुखेषु ऋषिप्रवरेषु यथास्थानमुपविष्टेषु च नरदेववर्येषु प्रस्तावितः संगीतप्र
प्रस्तारो भद्रभटेन नटेन । ततश्च ॥ नानालयस्वरग्राममूर्छनाविभावनसंतुष्टमनसो व्यासाद्य इत्युक्तवंतो न ७ । यथा ॥ अंगसंगीत
भंग्या नः संगृहीतमनसस्त्वया ॥ वरं वरय ते तुभ्यं दास्यामः स्त्रिजगत्त्रये ॥ ७ ॥ इति व्यासास्तेन दद्वंदं वचनमुक्तवान् ॥ यदि प्रसन्ना मम मम भूमि
देवा वर.. यं यच्छत येन सर्वस्मां ॥ इच्छागतिर्भूसुर भो भवमा कायथेष्टरूपश्च भवत्प्रसादात् ॥ ८ ॥ इति तद्वचनश्रवणानंतरमेव
तथेत्युक्त्वा ग्राहलरो यथास्वेच्छया इदं प्राप्तं विष्णु नागलोकेष्वव्याहतगतिं तां प्राप्तवान्सोयं भद्रभटः । पित्रा तेश्रवणानंतरमेव जात
कौतुकेन हंसी द्वारेण कारितो स्मि । ततस्तदानयनप्रस्थितया हंस्या नेयः प्रकारः कथितस्तेन महानेव नो मनसि प्रमोदोदयश्च प्रादुर्भवति ।
प्रभा ॥ अज्जुए को सो पआरो ॥ तर ॥ वत्से कथितं हंस्या ॥ यासौ भद्रभटो नाम नटो लोकेषु विश्रुतः ॥ सा कृते नानयिष्यामि प्रद्युम्नादीन्कु
मारकान् ॥ ९ ॥ प्रभा ॥ अज्जुए अविण्णमए यं भवे ॥ तर ॥ पुत्रि कुतो धाविते संशयश्च । यतो हंसी महानुभावा ते पक्षपातिनी इदानीं
एव द्वारकां प्रस्थिता । प्रभा ॥ उं अहि तुवि दे ॥ तर ॥ तद्गतिष्ठ इत्युत्थाय तुमि स्थितः ॥ सर्वे द्वाम भवा रोपा उपस्थिताः प्रभावति अपि सत्याने

वेदना ॥ प्रभा ॥ विलोक्य । अए कथं सहीउ इत्यालिंगति ॥ सर्वज्ञा ॥ अपि सत्यां वेदना ॥ प्रभा ॥ कुदोवि उ ॥ सर्वज्ञा ॥ हंसी प्रयत्नात् ॥ तत्र ॥ अ
पि सर्वज्ञे को नाम हंसी प्रयत्नः ॥ सर्व ॥ अपि सत्यं न श्रुतं त्वया यथा आज्ञप्ता महाराजेन प्रस्थिता द्वारकां प्रति हंसी नटानयनाय ॥
तत्र ॥ श्रुतम वगतश्चास्या भावोपि । तदागच्छ तव बकुलगृहमधिरुह्य हंस्यागमनं प्रतिपालयामः इति निष्क्रान्ता विष्कंभकः ॥ ॥ ततः प्र
विशति हंसी ॥ हंसी ॥ काहिं उण पज्जुण्णो पेक्खिस्सं । कहं णवणीरणाउ जेव्व पवत्तिलियउरा अधारंति । या इर ॥ सा हंससमुद्दमज्झे महिंद
ण अरस्स छाहिय ॥ जम्पेणिम्मरणावि हिरणाविहित्तो लिउरा तरंगस्सा उं ॥ १० ॥ अवि अ ॥ सिंधुतर वहलकामरावली खेलुकोल
तरंगसंगिनी ॥ चंडवंचलमरालमालिनी चारुभीरुवय चाडुशालिनी ॥ ११ ॥ पुरोवलोक्य । कहं ईसदीसई ॥ पुणो चंदई दकिर ॥ शिवज्ञ ॥
णो वलितरणाउ वजुप्पमस्से णं माणी वाउ विचित्ता संका महेश्वरे वहउ ॥ १२ ॥ कहं अइदूरेणां अह्ले आ लठह्ले ॥ यदोकवुंधीसं
तिइरणाधीउ कठिलारिसा सुरोओ ॥ रुद्धरइयंदगमणो सलोवम्मो असांडेज्ज ॥ १३ ॥ विविंत्य । भवतु उ दरामि । तथा कृत्वा ॥ १३ ॥
कहं दाणिं संउत्तल्लि ॥ गुरु लोवति दकज्जा संतिसा पुधसा अरण्यवहा ॥ सवत्तकं खिरघा विमुतरः खघ जो इणिप्पवरा ॥ १४ ॥

जहणाहिं

मोदु । अग्रतोऽवलोक्य । एदं क्खु रुप्पिणी किक्का कीलासरोवरप्पदेसा । उत्थ ॥ विअरंति मे दगमरणा सप्पिलिसंवार लज्जि अहंसा ॥
णामुअं तिगीर भूमिं वघ्नथरणा वघ्न लिज्जि हाभो आ ॥ १५ ॥ अविअ ॥ एसा मे पक्खिव अ विअ रणलिरणी हल रत्नुहेहिं वकमलेहिं ॥
रेकिंण हंसि पंकव सि हंसी उ लिज्जि हउ त्ति ॥ अहवा किं एदाए उवहासेण अहं लिअ कज्ज अभिणी ताउ दारिअ एदस्सिं सरोवरे
कवणं पविसिअ परिस्समं विणोदेमि । इत्यवतरति । पुरोवलोक्य । संस्कृतमाश्रित्य । अये कथमेतत् ॥ समुद्धृतबिसावलि प्रहतपं
कजं धूनितप्रताननलिनीदलं प्रगतशैवलं दृश्यते ॥ सरो विरलकैरवं हततुषारपुष्पं मिलत्प्रतापजलमेतदा किमिति मुक्तशेभंगु
रं ॥ १७ ॥ नूनं कोपि विरहीरत्नतापविनोदार्थमभ्यागतवानिति तर्कयामि । तथा ह्यत्र तरुतले ॥ नवं जीतीपुष्पैः करभिशयनीयं
विरचितं कृतं देहोद्वाहे मलिनमनलेषातितमिव ॥ मृणालान्येतानि क्रमनिशमातानि हृदयप्रतापात्तिम्लानिस्फुटनिकटमा कु
विरहिणं ॥ १८ ॥ भवतु प्रविशामि । इति प्रवेशं नाटयित्वा । अग्रतोवलोक्य । सविस्मयहर्षसाध्वसं । अये कथमेष स एव किल त्रै
लोक्यविजयविख्यातकीर्तिप्रतानः कामावतारः प्रद्युम्नः सहशांवादिभिः समायाति । यएषः ॥ प्रफुल्लसरसीरुहं हरिमुख

मुकुदं हंसनिरोहितिप्रेजते ॥ नूनं कस्यामपि महाभागधेयायां जाताभिलाषह्रदयस्पते ॥ भवतु मिथःसंवादादेव व्यक्तीभविष्यति इति
तथा तिष्ठति ॥ ॥ ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टः प्रद्युम्नः २ ॥ स्वगतं । अपि नाम साऽस्माभिस्तन्यया प्राप्येत । अथवा दूरे तावदयम
भिलाषः । इदमेव प्रार्थये ॥ तस्या मुखं विजितपद्मसरोजकान्ति पश्येयमीषदपवर्तितलोचनांतं । यस्याः कथाश्रवणएवमनोमदी
यमुत्कंठितवक्रमतिवक्रमिवातिदूरं ॥ १९ ॥ अपिच । महेंद्रेण दिष्टं ॥ विधुं वदनमाहतं नयननिर्जितं खंजनं करावमतपंकजं
कचधुतं वसंगमज्जं ॥ वचोऽभिविजितां सुधां भुजजितं मृणालं गलप्रभूतमतिहंसिकागतमियं विधत्ते मुकुटं ॥ २० ॥ एतस्याः सौं
धकु दर्यभामनंतोनंतवदनोपि न्यालमिति । तदेतच्छ्रवणादेव मम हृदयं मग्नमिव विस्मृकुलकध्यो । प्रविष्टमिव मदनवडवानले । लग्नमि ॥ शिवं ॥
व चिंताजंबालकर्दमे । आसक्तमिव हर्षघृतकरसंगे । स्थिरीकृतमिव मनोहरवस्कानिकरे । अनुरक्तमिव तन्मुखसरोजदर्शनपरमात्म
नाजीव जाने नि । उद्विग्नमिव जानीवयत्ने । भीतमिव चंद्रिकानलप्रवेशे । उत्सुकमिव तन्नगरमार्गमहासागरसंतरणे । सुताडवश्यमिव तालिका ॥ १४ ॥
सेनाकदंबतरणसमूहे । गतव्रीडमिव गुरुजनधर्षणाकर्मकरणे । मुग्धमिव । भ्रांतमिव । भ्रांतवातमिव । अपहृतमिव । विलीनमिव ।
वातग्रस्त

उद्धूतमिव। उल्लसितमिव। जातं। नचकिमप्यत्र प्रतिकर्त्तुं प्रभवितं। आः किमेवं भगवता पुरंदरेण हंसी सर्व्वं कथयिष्यति। प्रकाशं। वयस्याः
कथमत्र तमेवोक्तं। अमर मुकुसरसीरिनिकरपरिपक्वकल्लोकपालपरारेणपुरंदरेण। अथवा ममैवायं दृष्टदोषः। यतः॥ इदं कं जेवे
दं विसवलयमिदं चंदनमिदं हिमं वेदं पाथः शिशिरकमलिन्याः दलमिदं॥ अयं वायं शीतो मम भवति सर्व्वो हि वडवानलप्रायं प्रायः सु
खयति विधिर्न्नार्थनिचयः॥ २१ ॥ हंसी कथमतिकरुणं वर्त्तते। तथाहि॥ गतं भ्रूभ्यं चेतो भ्रमति नयनं निश्चलतरं वपुः कंपो ऽङ्गि
नां हसति परिपक्वं चटपलं॥ मुखे प्रान्तश्चंद्रद्युतिवहति कारुण्यमनसां प्रतापं देहोयं शिवशिवतिपीडुप्रभइह॥ २२ ॥ नूनं प्रभाव
तीगतोस्पर्शाभिलाषः। सहर्षं। जितमस्माभिः प्रभावता पुरंदरेण च। तदाविर्भवाम्यस्य पुरतो ऽथवा श्लोमिता वासयुम्नस्य व्यव
सितमिति॥ प्रद्युम्नः॥ वयस्याः कथं वंद्यते स्वयमपि भाग्यविकला वा विपरीताः स्थ॥ अथवा दूरेतावद्य लोतरः। इदमेव प्रवरं म
न्ये। सरः प्रति॥ सरोवर महामंतभवसमारणं प्रार्थये विधेहि मम वांछितं नवनि वारणीयस्त्वया॥ अहं मदनवाडवज्वलनभीत
चेतास्त्वमपि प्रवेष्टुमलमी। पिधानयन् प्रियासतिमां॥ २३ ॥ अपि महाप्रभाव नास्मिन्मम वचने विरयितव्यं। यतः॥ इत्यतिहृद

पं २

सरो शरलोमिवर्थः २

|| ||
यदेहः काममहानलकुंचितो ज्वलितो विकलं चेतो मोहं प्रयाति च जीवितं ॥ प्रजातिं तदलं कालहोपेक्षिथ हि मनोरथं मम कि लयतस्त्रातेन
त्वंत्र कल्पितमीदृशं ॥ २४ ॥ इतरे ॥ हा वयस्य स्वप्नदिवसादेवमवस्थां प्राप्नवता त्वया सर्वेपि वयं जीवितसंशयं [illegible] मापादिताः ॥
15 हंसी ॥ सत्यमेतत् । अति दुःखे वर्तमानः पुत्रः प्रकंपयति मे हृदयं ॥ प्रद्युम्नः ॥ सहर्षं । कथं मां नुमन्यते ॥ समीरणचलद्दलैः करसरोरुहै
रा कुलविनिश्चलवपुर्भृशं प्रवलघ [illegible]प्रदं ॥ सरसदलमाधुपागमभितं स्वेलामतः प्रभूतमवकाम वान्त्रनुमयोज्झितेयं तनुः ॥ २५ ॥ इति
प्रवेष्टुमिच्छति ॥ इतरे ॥ वक्षुवावारितो पाति दूनं सुखायक नोति यत्नतद्दलमेतन्निवारणया तदिमे वयमपि सहैव प्रविशामः इति ॥ सर्वे ॥
प्रवेशं नाटयंति ॥ हंसी ॥ उपसृत्य । पुत्र प्रद्युम्न अलं साहसेन । नन्वहं सैव हंसी ॥ तव प्रिया या अभिज्ञानं च धारयामि पत्रं तदेत ॥शिव४॥
द्वाच्यतां ॥ प्रद्यु ॥ सहर्षमवलोक्य वाचयति पत्रं गृहीत्वा ॥ स्वस्ति श्रीमत्सकलविलसत्कामशास्त्रप्रपंचे कारुण्यार्द्रे प्रणतिरतुला ॥१५॥
जीवितेशे दयालो ॥ स्याद्यत्नीयाः कुसुमविशिखैः सर्वकायाः शमी हे भावाकाना ममतु भवतां संगमं देवं भावि ॥ २६ ॥ अपिच ॥
विज्ञाप्यते नः किमपि भवति श्रीमदानंदकृष्णो तुभ्यो भवतु हृदयं साभिलाषं न लोपि ॥ कांतां रात्रिं यदपि रजनीनाथ आप्नोति किंवा न

य. नापिताया:२

रै छाप   कैरविणीनां दस्यर्थः १

स्पर्शेनापहरति करे दाममंभोजिनीनां ॥ २७ ॥ विचार्य । अहो नु खलु हृदयसारस्य तस्याः । अथवा किं कथ्यते । संभाव्यते वचनचातुर्येण
स्वरूपं । आर्ये अपि प्रभावती तत्वतोस्मान्नज्ञानाति ॥ हंसी ॥ वत्स अथ किं ॥ प्रद्युम्न ॥ आर्ये वेद्मि तु मिछाम स्मस्याग्रवसितं ॥ हंसी ॥ व
त्स किं किं तस्या वर्णयामि । तथाहि ॥ ओष्ठः वत्कुचमतिवंधुरंच वक्षः संजातप्रतनुसुरोमराजिमध्यं ॥ आद्यते नववयस्थिते सितं शरीरं केषां
नो मनहरह कामिनां च तस्याः ॥ २८ ॥ अपि च । उपहसति च वक्त्रं पूर्णमिंदुं च पाणिः सरसिजमधरोष्ठं पक्वबिंबीफलं च ॥ चरणयुगल
मात्रपद्भवं पंकजास्याः कथयति किमु शेषोपायरूपप्रपंचं ॥ २९ ॥ परं तु मन्मुखश्रुतभवद्गुणसंप्रत्यया मेवावस्थामवलंबते । तथा
हि । तस्याः । तनुः प्रतनुतां गता मतिरविभ्रयाता भयं स्थितिर्गतवती क्षयं भयमगाच्छुभोगस्पृहा ॥ परं तु किं लवइनेत्र यसमागमाको
क्षितं तथा च मदनज्वरो विरहतापदावानलः ॥ ३० ॥ किंच । ज्वरं धूतेकथितपवनविकृतिं कोपि गदति प्रवीत्य मन्मथपोडुं वदति पुनरा
मप्रचयमुत्र ॥ गदरेनोज्ञातीतोविरहदहनोत्थं च तमिषक्तथं शांतिर्भूयात कथय सुतनो स्रोकि लविना ॥ ३१ ॥ प्रद्युम्नः । हंसि अपि स
त्यं नास्ति वत्सानाभातु हीं विनात नगरे प्रवेशः हीति । हंसी । वत्से व मेव । प्रद्युम्नः । सावेगं । अहो नु खलु भोः । भवमदनसाभिलो

॥ ६ ॥ 16 वस्त्रमपि विधेकामवानेधि॥ भवभुवनमोधिनात्वं हृतसारं तुभ्यमंजलिं कुर्मः॥ ३२॥ हंसी॥ वत्स किमेषो ... स्थानस्त्वावेगः। यतोनिशम्यतामनु
ष्ठीयतां वपुरं दरादेशः॥ प्रद्युम्नः॥ मातः कद्व॥ हंसी॥ श्रूयतां। योवभद्रभटोनामनटोस्ति भवतां सखा॥ तं कुरुध्वं गुरुं रूपयंग छवंतस्याशिष्य
तां॥ ३३ ॥ प्रद्यु॥ ततः किंस्यात॥ हंसी॥ पश्य। वज्रनाभेनमद्राक्षेऽीताश्चर्येणावेनटश्॥ स्माकारितोस्मि तच्छ्रूयंते नेथसहगछत॥ ३४ ॥ गता
वतत्र कुमार स्वारिपार्श्विकादिस्वांगधारिभिर्भवद्भिः परितोषणीयं तस्मनट। मयावतरत्तिकासर्वशाद्भाराभवतोः संयोगार्थ प्रयत्नं प्रतिपादनीय
एव। सचभद्रभटोभवतां सखापि विधेयःपवर्त्तेव॥ प्रद्युम्नः॥ हंसि त्वं किलाकारणवंधुरस्माकं तत्कथयकथमेतस्पदानवस्पकुतोवाताद्दश्पाः
सर्वांगसुंदर्याउद्भवइति॥ हंसी॥ विहस्य। वत्साकर्णायपूर्ववृत्तांतं। अस्ति किलब्रह्मवरप्राप्तत्रैलोक्याधिपतस्स्य वज्रनाभस्य सहस्रमहिषी
प्रधानभूतापरमस्यावान्यमा पत्नी ज्येष्ठा पट्टमहिषी चंद्रकांतिप्रतिमा चंद्रकांतिर्नाम। सा चान्येकपुत्रप्रसवसेहृष्टमना भर्त्रासह कदाचिन्न ॥ शिव८ ॥
गरोपवने क्रीडितुमारब्धवती। तत्र चोद्यानवाटिकायामनेकसखीवादितवेणुवीणापणवाकर्णनहृष्टमनाः चरणसंचरणजरणन्मणायमा ॥ १६ ॥
नमंजीरमंजुसिंजितांजितहंसरवा कापि क्रीडंती महासुरकन्यका समागतवती। सा च चंद्रकांतिस्तामतिसुरसमनोज्ञां विभावजाता भिलाषाप

तिमाहस्स । अज्जउत्त अत्थिमे आकेरिसंदं क्खातवश्चरणेणं विंअम्म आउट्ठेहिं ति । इत्थं श्रुत्वासोऽपि कन्यका क्रीडनकौतुकाकृष्टमनास्त
थेति तां प्रत्युवाच ॥ प्रद्यु ॥ ततः ॥ हंसी ॥ ततः सा महत्तपो वर्षत्रयं पक्वपर्णाशनेनाम हैमवत्याः प्रसादनार्थं कृतवती ॥ प्रद्यु ॥ अहो किलातएव
तादृशी प्रभावती ॥ हंसी ॥ ततश्च । प्रसन्नया भगवत्या आ वरं वरयेत्युक्ता सा वारत्रये त्रैलोक्य कामिनीकान्तिजयिनीं कन्यां देहीत्युवाच ॥ प्रद्युम्नः ॥
॥ हंसी ॥ ततः २ । वत्स ततो देव्याऽभिहितं । अस्या एवंश तयाभिवारमभिहितं । अतश्च परस्पर राशि अनेकासु कन्यकासु नितरामादरेण भवति अतो भविष्य
न्ति तेएका प्रभावती नाम्नी कन्यका । तस्या भगिन्याश्च वज्रनाभभ्रातृपत्न्याश्च वाभिलषिते द्वे गुणवती चन्द्रवती नाम्न्यौ भविष्यतः । तास्त्र प्रभाव
तीमुख्यास्तिस्रस्त्रैदुहितरो भवितारः । इति याति श्रुत्वगतायां भगवत्यां सापि स्वगृहमागतवती । ततश्च प्रभावती चन्द्रवती गुणवत्यस्तिस्र
स्त्रैलोक्य रत्नभूता इव कन्याः प्रादुर्बभूवुः । तद्भवज्जिगदर्शा वाष्पा अन्यैश्च वयस्य वर्गैः पूर्वं कन्यकाकारेण प्रवेश्यं । अहं च तद्वियोग खिन्नां प्र
भावतीमाश्वासयामि । दर्शयामि चेदं तव हस्तनिर्मितं पत्रमिति ॥ प्रद्यु ॥ एवमस्तु वयमपि तात मा दृष्य तथा देशं साधयामः ॥ ❀ ॥ इति निष्क्रान्ताः
ताः सर्वे प्रभावतीप्रद्युम्ननाम्नि नाटके द्वितीयोऽङ्कः ॥ ❀ ॥ ततः प्रविशन्ति साश्चर्या जागरण पौराणि ते क्रमेण पुरवासिनो देवप्रवराः ४ ॥

॥१७॥ एकः॥ भो वयस्या स्मरितमुपस्थलमिदं रात्रिरत्नोत्तं प्रभवेव वज्रनाभायनिवेद्यामह इति सर्वे परिक्रामंति॥ नेपथ्ये॥ प्रोत्सारणा क्रियते॥ देवाः॥
17 अग्रतोऽवलोक्य। अयं क एष प्रोत्सारयत्यस्मान्॥ भवतु विभावयामः इति पुरतः परिक्रामंति॥ पुनर्नेपथ्ये। रे रे तरलमतयः किमद्यापि न विभा
व्यते। एवं खलु॥ पुरंदरदत्तप्रदः सकललोकपालाधिपः प्रतापतपनद्युतिः प्रहतशत्रुपक्षावलिः॥ स्वकीर्त्तिविजयांद्रिकारावितादिग्वधूवंदना
वलेपदहसंस्तुतः सकिल वज्रनाभः प्रभुः॥ १ ॥ सर्वे॥ ससंभ्रमं। कथमयं महाराज इमामेव रंगभूमिमुपसर्पन् इत एवाभिवर्तते। तदितः प
रावृत्य दूरतस्तिष्ठाम इति तथा कुर्वंति॥ ततः प्रविशति मंत्रिणा शुक्रसेनेन कंचुकिना चानुगम्यमानो वज्रनाभः २॥ शुक्रसेनायं वाकिलसोऽ
वसरः शुचिमुख्याहंस्यो कथितस्य भद्रनटस्यागमनस्य। तत्कथं संभृतास्वपि सामग्रीषु परिस्फुरितास्वपि रंगभूमिषु नायातः॥ शुक्र॥ महा
राज श्रूयते किंचित्समागत इति॥ देवाः॥ उपसृत्य। विजयतां २ महाराजः॥ कंचुकी॥ देव एते स्वपुरवासिनः शूरसेनवंशसेनप्रमुखा भवद ॥शिवं॥
नुचराः अवसरकांक्षिणोऽवतिष्ठंते॥ वज्र॥ कंचुकिन्नायतां किमर्थमुपस्थिताः कुशलं परवक्ष्यतो वा इति॥ कंचु॥ तानुपसृत्य। भो भोः सकल ॥१७॥
सामंतशिरोमुकुटमरीचिनीराजितवामचरणो देवो वः परवक्ष्यपोऽनामयं पृच्छति॥ देवाः॥ आर्य खंडिता खंडऽखड्गहांडइवांडिमन्मारवंडश्रुखं

खंडाखंडले परित्राते त्रैलोक्यमंडले विजिगीषालयि मंडलेशे कुतः परः। तस्य वाचकं। ततो वा भयमिति। निवेदय महाराजं॥ कंचुकी॥
राजानमुपसृत्य एवमेवादिशति॥ वज्र॥ तदानीयेतां कमर्थमर्थयेते॥ कंचु॥ यदादिशति देव इत्युपसृत्य। आर्या देवेनाहूयेते भवंतौ॥
दत्ता॥ शिरसि हस्तमाधायोपसृत्य। विजयतां २ सकलभुवनाधीशो महाराजः॥ वज्र॥ अयि किं प्रार्थिताः स्थ। साश्चर्यमनसः कि
मप्यपूर्वं वृत्तांतमिव कथयितुमभ्युत्का इव दृश्येते भवंतौ॥ दत्ता॥ महाराज सम्यग्वितर्कितमायुष्मता॥ वज्र॥ तदाख्यायतां यदा
श्चर्यं॥ दत्ताः॥ महाराज यदाश्चर्यमालोकितमद्यापि भावयंत्या तत्किं वर्षशतेनापि वर्णयितुं शक्तिरस्ति शेषस्यापि किं पुनर्नः। परं दृशैव
किलावगंतुं शक्यते॥ वज्र॥ तथापि किमाश्चर्यं॥ दत्ता॥ शृणोतु महाराजः। कोपि सकलविद्यापारदृश्वा भद्रभटो नाम महानटोऽस्म
न्नगरे प्राप्तः। तेन वयं येन नाना विनोदाः प्रारब्धास्ते कथमुच्यंतां॥ वज्रना॥ शुद्धसेना श्रूयतां नातिचिरमस्मिन्नः परमकौतूहलं। विशेषतः
सूर्यसेनादितः श्रवणेन। भद्रभटादयो नटाः॥ शुद्ध॥ यदादिशति देव इति सदस्यो निःक्रांतः॥ वज्र॥ कंचुकिन्। वयमपि रंगपरिसरमेव
गत्वा तदागमनं संभावयामः॥ कंचुकी॥ यदादिशति देवः॥ इति निःक्रांतौ विष्कंभकः॥ ॥ ततः प्रविशति सर्वज्ञामधुवालिभ्या

मनुगम्यमाना तरलिका २॥ आर्ये सर्वज्ञे अत्याश्चर्यमिदं॥ सर्व॥ किंनाम॥ तर॥ यदियं तिर्यग्योनिवेषधारिणी जलचारिणी परोपकारि

णी हंसी नाम॥ मधु॥ अज्जुए किं वि अ हंसी एकिदं॥ तर॥ आगच्छ सर्वं मया प्रभावती पुरतो निवेदनीयं। इति सर्वाः परिक्रामंति॥ सर्व॥

आर्ये तरलिके अपि मन्यते भवती यथा प्रद्युम्नस्तां प्रभावतीं लप्स्यते॥ तर॥ अथ किं॥ मधु॥ अज्जुए कहं विअ॥ सर्व॥ आर्ये केनोपायेन। य

तः किल सहस्रपरिवारपरिवारितायां नानारक्षकरक्षितायां अप्रतायाः कन्याया निकटे प्रद्युम्नो गंधं नीतिदोल्लायते मनः॥ मधु॥ मि

अज्जुए सच्चं भणासि अदिसधस्साए॥ तर॥ सहासं। आयि सर्वज्ञे किं न पश्यसि। यया प्राणाः पातालपरमकरुणरपिन्नमनसा नियं तत्प्रद्युम्नपुर

मिरमगम्यं दिविषदां॥ तया हंस्या सख्या किमिव विहितं न प्रयतनं तयोः संयोगाय प्रभवति पुनर्दैवमपरं॥ २ ॥ सर्वज्ञा तथ्यमेतत॥ ॥शिव४॥

परं तु तेरवयलं श्रोतुमभिलाषिनो भिलाष४॥ तर॥ कथितं मे हंस्या। यथा॥ प्रद्युम्नेन तु शाहतेन तरसा दैत्येन मायाविनाप्राप्ते नाथवमंदिरं ॥१८॥

विधिवशात्नस्यैव पातेनस॥ त्वा प्राप्य वशं वरालय वतामायाविविसंगरं याचित्वा निहत क्रतेन विकुर्वैर्मायाविनाका हिंसिना॥ ३ ॥

॥ सर्व॥ अलमतः परं कथितेन। यतो ज्ञातमस्माभिः। कांचिन्मायां विधाय प्रवेक्ष्यत इति॥ मधु॥ अज्जुए अविसइं भणासि अदिसधस्साया॥

॥ तत ॥ अथ किं ॥ सर्वे हृष्टा ॥ सखिवरितरंगच्छामः प्रभावतीसेनिवेदयितुं प्रद्युम्नागमनं ॥ सर्वाः ॥ परिक्रम्याग्रतो वलोक्य । एषाथवलगृहोप
विष्टा विजन एव वर्त्तमाना प्रभावती तदुपसर्पामः । इति परिक्रामन्ति ॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टा प्रभावती ॥ प्रभा ॥ स्वगतं । कहं सिरअदि
हंसी । यदो वंहुममहिअओ ॥ [illegible] कंपर अणिंगिमिपाडि अंजीओ ॥ दुइंदुरेत्तावंतासमुद्दमऊम्मिसंकुओंव ॥ ४ ॥
तदो किं करिज्जइ कहिं गम्मइ को वा महमरणाहि मुहीए एत्थ सहाअ मरणं करिस्सदि । ओमहअरणाथाए अंतिमा एदस्सा रणि उडपताएव
मग्गणेन । अम्हाणं होणणे वा अणुग्गहं करिस्सदि । हवं दहेकामा किं णेगहीं अदि अण्णां आलेण्णं अवलाजणमारगो उसे । अहवा मे मंदभा
इणी एकहं मरणं विधि । समन्ततः पार्श्वमवलोक्य सहर्षं । कहं आरूढ ललि महप्पासादे । तदो किं एत्ति अंदुग्गाहिं विसहामि । भाउइ मे सिहरम्मि गिं
अत्राणं २ आरोहि अ अवलोणी अवजुणि अस्सिवुराहुरिस्सं । अज्जउत्त पज्जुसणं मा णामोदि । जस्स दंसणामेपि सुणि अईरिसिं अवस्थं पत्ताए मम
सुमिरिस्ससि । अहवा । किं ते मए कदं किं उणंसा वराहं मिदे । यदो तारिसो मिद्धो कसुदरो तुमं मए अवलाए अयोग्गाए आकोरवदोसि । इति
प्रासादशिखरमवरोहति ॥ सर्व्वाः ॥ दृष्ट्वा । सखितरलिके किंकारणं प्रभावती प्रासादशिखरमधिरोहति ॥ तत ॥ सर्वे त्वरितं गच्छाम

प्रभावतीप्रद्युम्न

॥ २ ॥

19

सर्वेपि

किमप्य त्वाहि तमिव कर्तुं व्यवसितेति लक्ष्यते ॥ सखी ॥ त्वरितमुपसर त्वं ॥ प्रभा ॥ सखी अपश्यंती । काकुस्वरं कृत्वा सप्रणामं । अज्जउत्त मह
भाअ काआ वराए पज्जुण्ण तुह मुहचंददंसणं कामअमाणा एम्महए पेरी अहिअप्पा । ता उम्मेन्तरे वि तुह दंसणं भविस्सदित्ति जाणादि । अहवा
एणए केण उज्जे घउम्मरणमो केवलं हीउ आदि । तधावि मे तुम्ह अउम्मा वि तुहु इज्जोक्खं अग्गउ राउ भविस्सादि इति पातितुमिच्छति ॥ सखी ॥ उपसृत्य धा
रयित्वा । सखि किमेतत् । नरस्पतेहं स्या सम्मा[illegible]नीतः प्रद्युम्नः ॥ प्रभा ॥ विलोक्य । किंमं अलीउ आस्सासरोहि पव्वारेध ॥ नर ॥ अयि
पुत्रि किमहमपि प्रतारिका ॥ प्रभा ॥ मा एणं तुमं पआरिआ सा अवंदकिरणा पव्वावदा सा अरिणा अडीविदधा[illegible]इं उद्येअदाइं । किं
उणमहमं दभाइणीए अदिहे एण सअंउज्जे वि विवरीदं भोदि ॥ नर ॥ अयि सर्वज्ञे प्रदर्शयास्याभिज्ञानमिति जनकं प्रद्युम्नहस्तलिखितं पत्रं ॥ ॥ शिव४ ॥
॥ सर्वज्ञा ॥ पत्रमर्पयति ॥ प्रभावती ॥ गृहीत्वा घ्राघ्रवाचयति ॥ इदं शतपरागसंकुलतरं व्योम स्फुरज्योत्स्निका स्पष्टा कोकिलकूजितं च्युत ॥ १९ ॥
मिदं न्यस्तं मृणालं हृदि ॥ लग्नो दक्षिणमारुतस्तदपि नो भग्नं हतं जीवितं यत्तन्नूनमयं तवैव महिमा प्रेमामृतानां किल ॥ ५ ॥ विचार्य ।
अहो रमणीअत्तणं अक्खराणं । अहो सअलपुहवीमंडलमंदिरदीवसरिसं देमधुरदाए वअणाणमाणं । अ

वस्साकवुव्वहे जा एत्तिअं दिअहं तुमं विणा जीविदह्मि किं उण एत्तं पेम्मं येण तेत्थि अआसासो ॥ अविकहं विस्सम्भे आसासो ॥ सर्वे झर्णिके ॥ पुत्ति
किं कथयसि । कथमिव कुतो वा आश्वास इति किं न प्रदर्शसे स्वभर्तुर्लिखितं पत्रं ॥ प्रभा ॥ सहि संसयिदह्मि हंसीए आअणागमणेण ॥ उभे ॥ पुत्रि कि
मुग्धा तेव कथयसि हंस्या अनागमनेनेति । ननु न विभावयसि हंसी समानीतं पत्रमिदं ॥ प्रभा ॥ कहिं उण हंसी ॥ उभे ॥ अद्य पुनरेव किलावयोर्हस्ते प
त्रं वितीर्य स प्रद्युम्नः सकल रात्रिजागरितं दृष्ट्वा समागमिष्यामीति त्वरितं दानवशिविरसंस्थितस्य तस्य वसतिमनुसरतेति ॥ प्रभा ॥ सहि कहिं
उण सअलरत्तिजागरिअं अज्जउत्तं ति ॥ उभे ॥ श्रूयतामशेषं रात्रिवृत्तांतं ॥ प्रभा ॥ अवहिदह्मि । कहेध अणुग्गहं करेध ॥ तत्र ॥ पुत्रि कथ्यते विस्तरतः ।
गतदिवसे उपराह्णसमये समायातेभ्यः स्वपुरनिवासिभ्यः भद्रसेनप्रमुखेभ्यः आतवोऽस्य पिता । यथा । समायाता भद्रभटप्रमुखा नटा इति । तत
श्च तन्मुखादेव श्रुतनटगुणः शुश्रूषन्प्रेषयित्वा समानीय नटवर्गान् रंगभूमिमधिश्रित्य सह पंकजेश्चात्मप्रीतिपात्रैः परिजनैः प्रेक्षितुमारब्ध
वान् । नानागीतवादित्राविर्भावं तु गुणमेषां नटानां ॥ तथाहि । नटागमस्तरससद्भावारतां गतो भवति किल परिरपार्थिकस्त्रस्य ॥ महारसं सरस
मनोहरं सुदृशामिंनिन्यिरे यदुपतयः सुनाटकं ॥ ६ ॥ तद्यथा । रंभाभिसारं नाम । गर्तोरावणेन नलकूबरः प्रद्युम्नः तदिदं द्रष्टुकामः शांबः ॥

॥ २० ॥ एवंनानाविधवाद्यवादनसानंदनांदीपाठसूत्रधारपारिपार्श्विकप्रवेशसूचितप्रस्तावनं रंभाभिसारं नाटकं स्वकार्यसाधनपराः प्रद्यु
म्नाद्या नर्तितवंतः ॥ प्रभा ॥ स्वगतं । अहो अज्जउत्तजालीआइसवेसणज्जेयप्पभावेरंभासयजाणामणोहरणं । जेणणाममेमणिएणाविनुमं
२८ ईरिसो सिंति । प्रकाशं तदा २ ॥ तदा । ततः प्रसन्नस्तत्पिता नागवाजिरथवस्त्रकनकादियालंकारैः संभाव्य तान्यदुपुंगवान् शिबिरगमना
यानुज्ञातवान् ॥ नेपथ्ये । रे मालाकारि अकाहिं गच्छसि । किं भणासि पुप्फमालाउ घेत्तूण महावहीए णामिअडंति । तां गच्छ तुमं उप्पिति
स्सां जेथं णाउ अंड पाल्यिदा ॥ सर्वाः ॥ इयं हंसी समायाति । अतिसादरमवलोकयंत्यप्रविशंति ॥ ततः प्रविशति मालिन्यानुगम्यमाना शुचिमुखी
॥ स्वगतं ॥ ८ हंसी २ । संस्कृतमाश्रित्य । अहो मायाविप्रवरो वत्सः प्रद्युम्नः । यतः बद्धरागस्य रूपधारिणा मालामनुगच्छता वगच्छतांतः पुरं प्रभावत्याः कृ
विहितं विहितं । अयं किल ॥ यतो यतो नयति सुगंधमाकुला कलावतीचिमकसुतममालिनी ॥ ततस्ततः परिसरती ह षट्पदः प्रभावतीमनं ॥ शिव ॥
इव चंचलं पुनः ॥ ७ ॥ प्रकाशं । हंजे जेथ वितिइ प्पहावदा विरहविसूरं तीहि आ आवि आ उम्मावि आ सही आ णाए अगदोपच्छादा पासदे ॥ २० ॥
उवरि आ वो विदिस्समाणा आणा महम मग्गाविलो आणातप्परा कामसउणीओ वि तत्थ कुरुकुंडुंगी वि आ मग्गमाणा जीवणेणवा आदी सहता उवस

प्यामि । इत्युपसृत्य । कहं एदाॅ तरलिआसवस्सा महुवाली सहीॅ णेणं किं वाहिं एदस्सा मलोविलोदणं करेंति त्ति ता अहं गदुअ ग्ना
सासेमि । इत्युपसर्प्पति ॥ सर्वाः ॥ हंसी विलोक्य । प्रभावतीं वालयित्वा । प्रभावति एषा हंसी ॥ प्रभा ॥ विलोक्योत्थाय प्यणामामि र ॥ हंसी ॥
चुत्ति ग्नाहि मदंज होहि ॥ प्रभा ॥ स्वगतं । कहं एसा कहिस्सदि किं विपिउँ अवणे मि सही अणं ॥ कलावती ॥ भट्टिदारिए एदाॅ पुप्फमालाॅ ॥
प्रभा ॥ गहाला । कहं अइमुउँ याइं पुप्फाइं भमरा वाहंति । इति पर्णं चले न भ्रमए नपनयति ॥ हंसी ॥ पुत्ति मा मा ग्नाआसिदा कुविस्सासि ।
विहडुरो लंपकउँ वासउँ ज्जेव संज्ञाआलें गमिस्सादि ॥ तर ॥ सम्यगाह हंसी ॥ प्रभा ॥ एवं भोदु । इति पर्यंकोपरि वारयति ॥ भ्रमर रूपधरः
प्रद्युम्नः स्वगतं । सम्यक्किला प्रसन्नमध्यं द्वोमे प्रियाशय्यामधिरोढुं ॥ हंसी ॥ स्वगतं । कथमलंकरोति शय्यां वत्सः अत्मूर्जितं विधिना । प्रका
शं ॥ कहं सो हंति मऊअर संवलिदाइं दामाइं । मुत्ता इंदणील रविदाइं विउ । कज्जल सणाहं तुं कडकवाइं विउ ॥ तर ॥ हंसि कुशांजन
दानं सरवा वाघ्यम्हरेणाव स्थानं वा तस्य ॥ प्रद्यु ॥ स्वगतं । सम्यग्गाह तरलिका । निरंजनमेव नयनं सरोजकांति तस्करं प्रियया धार्यते ।
प्रभा ॥ सहीॅ तुह्ने गदुअ उँवाएणि उँ मए वीविआलं कारपेछंदादो । पंच पंच ग्ना हरणाइं मए दिसोाइं ति गेह्नध ॥ सख्यः ॥ माहिमना

॥ ॥

21

प्पसाउ त्ति निःक्रांता ॥ हंसी ॥ अयि विरुव अणेण पुच्छामि ते किं वि अ्मउ अच्छिउं आहि आसत्ति ॥ प्रभा ॥ माए हं ति किं मए उम्मस्स आसादो विगो
वणीउं अत्थि ॥ हंसी ॥ ता कहेहि कहं दे कालो गच्छदित्ति ॥ प्रभा ॥ सुराण दुमेपि उअसहो । एदे कखु मल अतरु कुसुमालि अरमे उअरं दाविंदु संदोह
सुंदर तणणि किच्छामं दरो लंवक अवविसमिमिस्सिदाविउ अंदरणाहि अ महा भयाण अविसहररा उअरिणस्सासाविउ पाविजणरा समहा
वडवाणलज्जालिणा अवीदिहोत्त संततदाहिल्लणलो अवालकडकव मिस्साविअ । गोदावरीतीरपरिसरहि अललीव राप्पसरुदमकुणो
सवसंपाणतत्तकलेउ आराविउ । राम अंदविउगसंततत्तविदेहतणउ आ विमुक्कसंदालिआ विरहाणलसिहासंवलिदा वि. उंडहंति मे अंगा
इं दक्खिणमारुआ ॥ प्रद्यु ॥ स्वगतं । किं कथयाम्यस्ये स्वस्या विरहवेदनाविस्तारं । अथवा कथितमेव भविष्यति हंस्या । तच्छ्रोतास्म्यस्या विस्र
ब्धालापं ॥ हंसी ॥ तततः ॥ प्रभा ॥ सहि अविउ इमाउ खीरसाअरअंतरे धूपासहि अवडवाणलसं तावताविआउ विअ । विउ इ कुअव
हसंपउणजातमहासंतावपुंजाउ विउआ आहआउ ए आरिसो विसम अलसुराणि अ राम णणदाण जो ग्गा अवि मुद्दिअ वओ रिण अणकं
दादाणंदकंदाउ स अलभुवणवलअ एक्कसिलाघुदिकराउ वंदिआउ महअंगेमहग्घा आलोउ विउ अलगंति । एदे अ किं अरादतणपारि उ ॥

॥ शिव ४ ॥

॥ २१ ॥

अमंगु मंजरीपुंजस्सरा इविराइ आपफुल्लपुंडरीउ मेडलपासमंजुगुंजंत छप्पअंगुआरवसोहिआ। कोमलकमिणालणालकल्लाणविमलकल
गलकंदहंसनिस्सणेणलिज्जिअसीमंतिणी किंकिणीसिंजिआ। वरिसा आलउलहारासंपउणा द्वीहावरिकरतरुणी ववलपइउलसछधवलं
असंडसोहिदा। महोवरोहणलिमुत्तस अलपुअणलोअणलोअप्पहाविडंवउडु अणसणाहा। पुअणमऊणिओणविरहि अणोरिउमग्गण
त्थसंत्तु उं सप्पदेसवंदवंदिमा पआसिआसरदाहिअहर-अणी कालामहकिंदुरवंउरण अतिलितणजाणामिवलंजदो अणुहवेछ्कगमं ति।
इत्तन्नतो वलोकयति॥ हंसी॥ पुत्ति किं पलोएसि॥ प्रभा॥ एअं विचित्तचिंतामणि चोरअंजणं॥ प्रद्यु॥ स्वगतं॥ कथं विदितमनया॥ हंसी॥ पुत्ति कुदो
त्थि दे विचित्तचोरअंजणो॥ प्रभा॥ जहिं पप्फिविअइ तहं दीसइ। णउणपुछिविज्जइ॥ हंसी॥ कहं णपुछिविज्जइ॥ प्रभा॥ जदो वारेणदइ पफसिदुसं
हावो कवुएसो॥ प्रद्यु॥ स्वगतं। अहो हृदयंगमः परिहासः। अथ वाधिज्ञ्रा योयं तस्या इमामथ स्छं परिवर्त्तमानायां परिहासमिव तर्क्कयामि॥
भवतु गतामधुकरः संध्यावसरोयं भवतु अस्याः कर्णे मलेकिलीयतिष्ठामि। इति कर्णोत्पलमनुसरति॥ प्रभाव॥ सहि किं एस भमरो महकामे
लग्गिओ पिअसंदेसं विअ कहेदुं वेछइ॥ हंसी॥ अह इ। पिअं ओधकहेहि॥ प्रभा॥ पिअसहि कहं विअ॥ हंसी॥ जदो कुमए दुआरआए

॥ २२ ॥ गदं असी ॥ प्रभा ॥ तदा ३ ॥ हंसी ॥ तदो तत्थ मए वापी परिसरट्ठिओ दिट्ठो पज्जुण्णो । तं च पेक्खिअ आदिसे मए तस्स हत्थे पत्तओ । तेण वि दुमं उद्दिसिअ
मे हत्थे तं पुण तरलिआहत्था दो दिक्कं ण वेत्ति ॥ प्रभा ॥ सहर्षं । पत्रं मए एदं पत्तं उद्घाघ पुनर्वा पृच्छति । इदं हृतपरागमिति ॥ हंसी ॥ अवि अ । जधा
मए आणीदे ण तुह णो अरमिति अज्जो के मो न नाटयति ॥ प्रभा ॥ किंति । अग्गदो णा कही आदि ॥ हंसी ॥ भद्द भड लाड एण गाथि अ तुह पिउणो मणो
विणोदो कज्जं ति किं खु दे तुएण वेत्ति ॥ प्रभा ॥ माए हंसि । सुदं अ जेउ तस्स णडवेसं आसि दस्स कलाकोसलं ति ॥ हंसी ॥ स्वगतं । इयं न जाना
तीति कृत्वा उस्याग्रे न प्रकाशितं वत्सागमनमिति । तन्निवेद्यं तावत् तरलिकया सुविहितमेव विहितं । प्रद्युम्नमवलोक्याप्यपदेशेन । अयि प्रभाव
ति । अयं भमरो दे वअणार विंदा हरं दक्कमअरंदपिआसिओ भमइ ता किं ण रक्खसि पाउं ॥ प्रभा ॥ हंसि । को अअं मह अहरपाणस्स ॥ हंसी ॥ अंकं ॥ शिवः ॥
। किव दो ति ॥ प्रभा ॥ पिआसहि ण आकेरवा मत्त एण अहिलसिदं ल भइ ॥ प्रद्यु ॥ स्वगतं । सम्यगाह प्रियतमा ॥ प्रभा ॥ केण उण उवाएण इध आअ ॥ २२ ॥
च्छदिण होति ॥ हंसी ॥ कहिं अ मे वच्छेण जहा तुह पच्छादो अहं पि आअच्छामिति । तेण जाणी आदि । ण क्खु पेउं ण दणेण वरा अलिओ जंपं
ति । तहा वि ण जाणिज्जइ केण कारणेण एण्णा अदोत्ति ॥ प्रभा ॥ हंसि । तेण हि अ जेउ तस्स आगमणेण मम आदो तुमं इध जो घविट्ठ जेण अहं अ

22

हीतु आ भविउआणा हस्तपुरओ चिट्ठामि ॥ हंसी ॥ एवं भोदु ॥ प्रभा ॥ हंसि अधाअधा चिरआदिराणा हो तधात धोमहिआ अं अणेके विउप्पविकुंति
विसवरिमिणी ओ विउ आचंरिआँ ओ होति । महाअरसेतादिओ घिअदेहो होदि । इदं दिसविवंधणाइं । आणी सलिलिणाअहिअअस्सलिअओवि
अअंतिमाहसा समभेइ ॥ प्रद्युम्नः ॥ प्रश्वाडुपेत्य हंसी हृष्टिसंभयान्यतः प्रेमयन् । पाणिभ्यां तस्या नेत्रे निमीलयति ॥ प्रभा ॥ सरोसं । अहे
माहे । सहि उआणस्स ॥ ओमह हंसीए सहवा अेकहंती एणअणं मुहेइ । हस्ताबुपस्पृश्य पस्तगतं । ससाध्वसकंपहर्षविस्मयरोमांचं । कहपुणि
सस्सविअवल्लअहीणोपाणी । इति तावत्तो भंस्वेदं कंपरोमांचं च नाटयति ॥ प्रद्यु ॥ नयनं विमुच्याग्रतः स्थित्वा विहस्य ॥ करभोरुमुंच कंपमाम
नुकंपस्व सेवकं स्वीयं ॥ किमिति निदेशवर्त्तिनि सुंदरि विदधासि संभ्रममिदानीं ॥ ८ ॥ हंसी । संस्कृतमाश्रित्य । पुत्रि अतः परं युवां संपूर्ण
॥प्रद्यु॰२ कामौ भवतं वयं शिविरमेव गच्छामः ॥ हंसि किमपि प्रद्युम्निच्छामः ॥ हंसी ॥ पुत्र अकहं स्म पुच्छी अदि । प्रद्यु ॥ इदमेव नाना भावाभावैर्विश्वं प्रतिभ
वत्याः ॥ हंसी विहस्य । पुत्रक वयं किल देवयोनयो हंसाः । अतो येषामग्रे या दृशी भाषा विता तादृशीं तत्र व्यवहरामः । तद्यादिश ॥ प्रभा । सर्व
ज्ञा अयं बोमुरवी तिष्ठति ॥ प्रद्युम्न ॥ यदभिरुचितं भवत्याः ॥ हंसी ॥ तथेति निःक्रांता ॥ प्रद्यु ॥ प्रिये तदितो वयं प्रासादमेव प्रविश्य मणिस्थएव

॥ प्र २ ॥ वह्नौ होमादिकं कृत्वा तमेव साक्षिणं कृत्वा गांधर्वविवाहं निर्वर्तयाम ॥ प्रभा ॥ तथैवाधोमुखी तिष्ठति ॥ प्रद्यु ॥ अंगुलेन चिबुकमुन्नमय्य । अ
यि प्रिये ॥ देहि मयि वाचमधुना मनस्स्वापोप्यपेतु मम बाले ॥ ज्ञातं वयस्यभावं पश्यन्नयनेन हृल्लेन ॥ ६ ॥ इति हस्ते गृहीत्वा उत्थापयति ॥
23 प्रभा ॥ अवचनैव तिष्ठति ॥ प्रद्यु ॥ प्रविश प्रिये गृहमध्यं ॥ प्रभा ॥ सशंका तथा करोति ॥ प्रद्यु ॥ तदत्र प्रविश्य विवाहं निर्वर्तयामि । इति हस्ते गृ
हीत्वा निःक्रांतः ॥ ३ ॥ प्रभावती प्रद्युम्न नाम्नि नाटके तृतीयोंकः ॥ ३ ॥ ततः प्रविशति शयनोपविष्टा मानवती प्रभावती तरलिका च ॥
तर ॥ अयि मुग्धे । न जानासि यात्वमनेन विना क्षणमपि उद्विग्ना मम पुरः कथयसि । तस्यास्त्र अयं परिणामः ॥ प्रभावती ॥ सासूयमिव पश्यति ॥ तर ॥
अपि च ॥ पश्य ॥ कांतस्त्वरसपरवशं त्वद्वदने देशांतरादागतस्संमुग्धे शिशुतां जहीहि मिलनेनामुं वसंभावय ॥ यात्तैः पंचषवासरैः प्रिततमात्वं सप्रियः
किं तु नो वा यां पाल्यमेनं वकार्यमधिकं तस्माद्यथेष्टं कुरु ॥ १ ॥ ततः प्रविशति मानवती प्रियानुनयोपायं चिंतयन् प्रद्युम्नः ॥ भवत्वेवं तावत् ॥ शि ३४ ॥
कथयामि ॥ प्रतीचीकन्यायै प्रहितमनया प्राग्वनितया वलयकंकणं हरवीविहितकोलाहलमिव ॥ प्रियेपश्येपंडुरखे विस्वरतिवरः पश्चिमदिशं नवं पुष्पैः ॥ २३ ॥
स्पष्टे रागरस्ता थिरं कंदुकमिव ॥ २ ॥ प्रभा ॥ किंचिन्मुखमुन्नमय्य स्वगतं ॥ अहो विउरुद्ध अज्ज उत्तस्स । किं रागं दमि अप्पहिअग्गं जोई रिसे

विविअच्छुमा एणवावडं भोदि॥ प्रद्यु॥ प्रिये अपि च किं न पश्यसि गृहदीर्घिकापरिसरे॥ चंद्रकांतिमवलोक्य सहर्षा फुल्लपुष्पवदने विहसत्य॥ नूतना
पि सहते स्म कराणां स्पर्शनं कुमुदिनी मुदितेव॥ ३ ॥तर॥ अहो अनुरक्तिकौशलं महानुभावस्य। अथवा किमस्याश्चर्यं। सकलभुवनमोहनवा
रणं बवाणावतारस्य। प्रभावतीं प्रति। सखि किं न कथयसि वार्ता॥ प्रभा॥ मूर्च्छा न वालयति॥ प्रद्युम्नः॥ प्रिये॥ तं व मयि कोपमधुनासुंदरि कालो
न धीर्यते हृदयं॥ वितर परिरंभ रसं मे स्तनकलशेनातनहृदयेन॥ ४ ॥तर॥ अयि प्रभावति मामनुजानीहि मंदिरमनुगंतुं॥ प्रभा॥ तरलिकां वस्त्रप्रां
तेन गृहीत्वा प्रवेशयति॥ प्रद्यु॥ अयि तरलिके अपि वः सखी वचनं कदाचिदपि वदति भवतीनां पुरतोपि न वा॥ तर॥ महाभाग किमस्मद्द्वचनं
रचना चातुर्येण॥ प्रभा॥ तरलिकामंगुल्या तर्जयति॥ प्रद्यु॥ सहसावलोक्य। सहासं। अयि तरलिके अनुगृहीतोस्मि भवद्वयस्यया। यतोनुग्र
हेपि तर्जना संभवति॥ प्रभा॥ अपवार्य। हला तुमं तज्जइ॥ प्रद्यु॥ तरलिके भूयता मनुगृहीतास्म्येव। इति प्रभावत्याः समीपमनुसरति॥ प्रभा॥ पराङ्
मुखगतं। कहं सहीए अग्गेवि पऊक्खिआ वउआणं काहिस्सं॥ प्रद्यु॥ हस्ते गृहीत्वा। अयि प्रिये कथं संमुखं रथ्यपाय महं। इति दक्षिणहस्ते संकोचे
न तरलिकामन्यतः प्रेषयति॥ तर॥ कथं प्रभातकल्पा रजनी तदितो गत्वा क्षणमपि निद्रासुखमुपलप्स्ये इति निःक्रांता॥ प्रद्यु॥ प्रिये पश्य॥

स्थिते २

24

॥२८॥ विमुंचति तमो नभः श्रयन्नम्बुजं के रवं स्मितं कुमुदिनीपतिं रुचिरुल्लूकमालोकनं ॥ रुचिं श्रयति सर्वदिक्कमिव कर्ष्टं तां मानुषो वियद्ध्वलतां लता
मधुलिहः पतिं वक्ति का ॥ ५ ॥ प्रभाव ॥ विहस्य ॥ अज्ज उत्तो किं एवं पि कवासं ॥ तिसा व ह्लो लि अपप्पमग्गगामिणी मल्लो हरं विमुञ इ अम्बरं कहं ॥
समा अदेणि अदर देविक्ने जिणी सकज्जालं अलिमिस हो कुविंदु अं ॥ ६ ॥ प्रद्यु ॥ प्रिये । सम्यगनुयुक्तोऽस्मि । पश्य ॥ गतेव तो रजनिवद्धूर्यदव
रं विमुंचति अवमियमा कुलाततः ॥ समागमे ध्रुवदयितस्य यन्नवे तदात्मनो हृदयमन्तरपेक्ष्यतां ॥ ७ ॥ प्रभा ॥ स्वगतं । अहो व अगार आराधि
अच्छतरं अज्जउत्तस्स ॥ प्रद्यु ॥ प्रिये प्रसीद देहि मे परिरंभणं ॥ इत्यालिंगति ॥ नेपथ्ये ॥ अयि गुणवदि किं निपच्छादो हि आ तासिग्घं एहि ।
गडु अपि अ वाहिणि उप्पहा वदिं पेक्खामो ॥ प्रद्यु ॥ प्रिये केयं गुणवती यामौत्कारयति का च सा ॥ प्रभा ॥ अज्ज उत्त एसा महवाहिणि आउ ॥शिव४॥
दुवे वं दवदी गुणावदीण मये आउ ॥ प्रद्यु ॥ ततो वयं शिविरमेव गच्छामः ॥ प्रभाव ॥ सवाध्यासं वाङ्मुखी अववनाति क्रान्ति ॥ प्रद्यु ॥ देहि मे चुंव ॥२४॥
नं इति चुंबति ॥ प्रभा ॥ विमनस्केव । अज्ज उत्त कदा आ अमिस्ससि ॥ प्रद्यु ॥ ननु संध्यायामेव ॥ प्रभा ॥ स्वगतं । कहं गुणगमिस्सादि अ अंमे कप्प
कप्पो दिअ हो । इति वेवित्वं नाटयति ॥ प्रद्यु ॥ प्रिये किमपि स्वाभिज्ञानं देहि येन दिवसयुगे मनो विनोदयामि ॥ प्रभा ॥ अज्ज उत्त तुमं पि मह वि

३५८

रोगइ अंकिंपि। इत्यन्योन्यं कंठाद्दवतार्य हारमर्पयतः॥ नेपथ्ये॥ अयि वंदवदिकवरां चिंहुआव अहं विदेसिणि अई आ अच्छामि॥ मधु॥ प्रियेसमा
गच्छ तस्से भगिन्यौ तदितो गच्छाम इति भ्रमररूपेण वनिःक्रांतः॥ ततः प्रविशत चंद्रवती गुणवत्यौ॥ चंद्र॥ एसा। पहावदी किंपि उणाअ मुही
हिअ एमंतेदि। ता किंत्ति। निरूप्य। अयि गुणवदि पेक्ख एसा केणावि सही अणेणउमारिणिदा णोपि अवाहिणिआ। जदो से अज्जमहत्तरतकम
लौविअं अली अलंकरेदि मुहं सअज्जओ वा हविंइ॥ गुण॥ अहं पिए धंजो धंतक्कोमि ता गडुअ पुच्छेमि॥ तस्याः कंठे विलग्नं हारमवलो
क्य अज्जु एवं दवदि पेक्ख अ अंहारो पुरिसस्स विउ वाहिणाउ। आएगलेंउ लंविदो दीसइ ता किं णु कवु एदं॥ चंद्र॥ निरूप्य। अयि गुणवदि
णिज्जवे हिएदाए वेक्खं॥ नामस्स सइ तम्म इपाडिदिशं पल्लो एइ अप्प आवविहलं गिआं णि अहि आ ठिओं वितइ॥ खणं हसइ रोदइ पिअ डीहरा अ ४
हा कधं धुणो धुणं विसंठिउं गलअ हार मालो अइ॥ ८ ॥ तदो जाणे मिकोवि दुवासे सिद्धिं आ गदो। अह वा हारदंसणेण जाणामि जहा
को वि मिलिउत्ति। ता गडुअ पुच्छम्ह। इत्युपसर्पतः॥ प्रभा॥ स्वगतं। कहं वहिणीउ आ अदे॥ उभे॥ निकटमुपसृत्य। पहावदि किं करेसि॥ प्रभा॥
अवहित्थां नाटयित्वा। वहिणिउ किं वउल गुम्मिदिणाम्मि आ अदाउ॥ उभे॥ पहावदि णाआणासि। जहा अणुरत्तिं णत्थि होदि॥ प्रभा॥ कुदं मए तद

प्रभावतीप्रद्युम्नं

||२५|| 25

लिआसअसादो । तदो २ ॥ उभे ॥ तदो जे धरंतिं जाणिऊण दिअहे सुप इ अहो णा आउदे तुह णिअउं ॥ किं उण तुमं पेक्खिअ किंपि आसंकिद ल
प्रभा ॥ कहं विअ ॥ उभे ॥ जेण दे गंडभाए णहक्खअं दीसइ ॥ प्रभा ॥ कं डइ वसादो मम मंत्तिअं उणी भविस्सदि ॥ उभे ॥ कुदो उण एदस्स हारविसेसस्स
लाहे ॥ प्रभा ॥ स्वगतं । किं एत्थ कहेमि कहं वा गोवेमि भोदु एवं करेमि । प्रकाशं । वहिणिओ एण जाणामि रत्तिसमए पसुत्ताए मम उअरि केण वि
देवेण गंधव्वेण दाणवेण वा अइमरोरमा मुत्ता माला पडिणिहिता ॥ उभे ॥ स्वगतं । कहं एदं पि गोवाइदं । प्रकाशं । अज्जे कहं उण देअ अ
सअणी अपच्छदपडउ अइमलाविउ अहअण णंगरा अपरिमला हिवासिउ त्ति ॥ प्रभा ॥ अपविश्रूयतां । विहस्य । अहं क्खु रत्तिंणिद्दं अ
लहमाणा अणेअपआरं परिवत्तमाणा सुवामि । एसो मे पक्खो । अविअ । तदो णिउ जे धअंगराअराउलग्गो किं तुह एत्थ विविच्छाए ॥ उभे ॥ ||शिव४||
अन्नोन्नमवलोक्य । सदृष्टिविक्षेपं । अयि पहावदि किं ति तुए हसिअं फुडं आचक्खेहि । असमधा । सवामिदे पिअसहीए तरलिआए ॥ प्रभा ॥ भ ||२५||
वदीरी अज्जाणुवं धं पेक्खिअ अहसिअं ॥ उभे ॥ पहावदि किं समकथ आसिं णो अत्तणो अहिलासं ॥ किं अह्लेण जाणीमो । जधा दे थणअलसे
गंडभाए अस्स दो विणाहरघाउ । अविअ । गल्लदेसे मअणमुद्दा विअसो तदि दंतमंडलं । ता किं एत्थ गोवाएसि फुडं आचक्खेहि को तुमं मि

लिदोत्ति । केणवाउवाएसा । तंउवाअं अलेविकरिस्सामो किंवकुणा ॥ प्रभा ॥ त्यगतं । कहं स्माइंजोेव एहिं कहिंण कहेमि । कज्जं अमेकुविस्स
दि । जेण अज्जउत्तोमाडुणो णि अभाडुणोविंअइमेजोगोत्तिता करेमिउवाअं । प्रकाशं । वाहिणिउसुरणाथ । मयेइर पुबंस्सउरस्सजाणवा
उआपरिसरेणि असहीसमूहेहिं अणो अ प्पआरघ्लीकणराझीजंतीआसी ॥ उभे ॥ तदो २ ॥ प्रभा ॥ तदो तत्थकोविमहेसी । सहिसहस्समा
णव अपरिउदोतत्थज्जो अप्पत्तो तंवपेक्खिअतरलिआए मंपेक्खि अभअसंभंतहिअअं भणिअं । जहा । पुत्तिपहावदिपेकवएसमहेसी
अइनोसणो अणवराहिणणोविक्कुजइको वो दुवीसासमाअदो तामहाप्पमादो संवुत्तो । किंएत्थपडिवाउइदव्वं ॥ उभे ॥ सखं जेयमहाप्पमादो ।
तदो २ ॥ प्रभा ॥ तदो अमए भणिअं । अज्जुएएसमहेसी णि अभत्थणं अलहमाणो उप्पसकोवो भोदि ताअसधा । इअमएणारअसआसा
दो पुत्तंसुदं आसी ॥ उभे ॥ तदो २ ॥ प्रभा ॥ तदोतरलिआए भणिअं । जहा । आइच्चहा वदि जइएत्थजोेवसअ लणि अमाणावसंतोससाहणंअ
त्तंसिद्धं यावेदि । तदोएदस्सिं जोेव आले कहिंल भइ ॥ उभे ॥ सच्चं ज्जेव तरलिआए भणिअं ॥ तदो २ ॥ प्रभा ॥ तदोमएवि भणिअं । अज्जुएपु
द्धं जेयजक्कभंगरेक्खाणं करंती एमए हराहो जोेव । महेसिणारउं आअखुतं पोक्खिआसिग्घंजलआदोणिग्गच्छि अवसणंउग्घेत्तूणतत्थ

प्रभावतीप्रद्युम्न

॥ [illegible] ॥ ओ धट्टिएण कमलपाएणाए ण अ तस्स अ इंवक इ अ अपरोणा लिमिश्रं ओ धसहीहिं आलि अत्थाविउं मोइअं णेवज्जं वसमप्पिअ तस्स ओ
व अग्गदो अंजलिं काऊण ठिओ ॥ उभे ॥ तदो २ ॥ प्रभा ॥ तदो अ पससेण तेण महेसिणा मे वसेदि स्सो । जधा तुमं जेत्ति अंजणं उदा आक
26 किंवस्सासि तदा तेति अं लहिस्ससि त्ति एत्तिउं कहिअ गदो महेसी एण रदो ॥ उभे ॥ कहं इमं धुत्तं तेंतरालि आणं जालणा दिं जेण एवं पुच्छइ ॥
॥ प्रभा ॥ ण इ न तदा तरलि आ मए अवाए सआसं आहरणाइं आणे इंपेसिदा आसी ॥ उभे ॥ ता कहं पसंगा दो विउए णकाहदं पि अम
हीए तरलि आए ॥ प्रभा ॥ अस्स कज्जधारं गवसेण समं जेधआ वक्खिदं ॥ उभे ॥ कुंतदो २ ॥ प्रभा ॥ मए भणिदं इअं णर अप्पसाए
णं दाउं समत्थिलि । एदस्स सअलमाणवकुट्ठिओ गं जधा हि उइअं अस्स । त्ति ॥ उभे ॥ तदो २ ॥ प्रभा ॥ तदो अंसा विरिसीउ सरिअमहलि ॥ शिवकु ॥
अडे तधावि अ वउधि हं भाक्खिवद घंदेहि त्ति कहि अमहलि अडे ट्ठिउ । तदो मए पि सप्पणाम अंजलिं काऊण कहि अं । जह । महल्ला ॥ २६ ॥
अलि शलिमिश्रं लि अं क [illegible] म्म काऊण आ अ छु व । जधा हि उइउं मए पाउकरीअदि । एघं वकहिए मए महज्जेण एकाणं का ऊ
णआउ दीरिसि प्पवरो दिस्सं मए जहा हि उइ अदि घमो उ एं । तदो पससेण तेण कादिम उपुधा विज्जा उ उअदिठ्ठा । ता एं जे घविज्जाए पहा

वेरग्गदेवं वा दाराणं वा माराणुसं वा जधा हि उइग्गं अक्क अम्भुं जेमि ॥ पमादेउ णउ अत्थ आणीदो तस्स जोव्वणप्पवेसे । मित्तिमे उज्जाउ ॥ उभे ॥ ता
प्पसीद अम्हे विसिकवावेहि विज्जं ॥ जेण कआत्थत्तणं लहेमो ॥ प्रभा ॥ अवस्सं ज्जेव्व कहिस्सं । किं उण दाणिं पि एउ एउ व्विआरतिं
त्तिं अज्जाउ मिस्सदि राउआणं अम्हे ॥ उभे ॥ पिउं पिउं णो ॥ एवं ज्जेव्व मोउ ॥ प्रभा ॥ ताउ चिट्ठ गिहाभंतरे गउ अणुपादिस्सामि ॥ इति निः
क्रान्ताः प्रवेशकः ४ ॥ ८ ॥ ततः प्रविशतः सानंदे सर्वज्ञा तरलिके ॥ सर्व ॥ अयि तरलिके कथं विनोदयंति त्र्यो पि महाभागाः ॥
यतो निर्वर्त्तितगांधर्वविवाहाः सममेव जातवालकाः इति ॥ तर ॥ अयि सर्वज्ञे अद्य चंद्रप्रेक्षपतमे वहिरिजिघ्य ष्ठमाणेन प्रभावतीतनयेनो
द्दृजितायाः अपि मम महानेव संतोषः प्रादुर्भवति ॥ अपि च ॥ कथं मनोहरत्वं वालकानां ॥ यतः ॥ अकारणस्मितदरदृश्यदंतकान् विलोकयन्
त्वरितमुपैतुमिच्छव ४ ॥ महीरजोमलिनितदेहशालिनो मनोहरं त्वतिसुभगा अमी मम ॥ ८ ॥ न तथा मातृपुस्निह्यंते यथा मयि ॥
॥ सर्वज्ञा ॥ तरलिके अपि श्रुतं त्वया यथा निःकम्पप्रापुमन्निर्भवनगर्भोद्यानपरिसरे क्रीडन्नोशितः कंचुकिना ॥ तर ॥ न खलु वहमिदं दृ
तोतं श्रुतवती ॥ सर्वज्ञा ॥ त्वं किलं तदा पूर्वदिवसे पुष्पावचयार्थं सह मधुवाण्या उद्यानं गतासीः ॥ तर ॥ सखि तत्कथय तद्दर्शनानंत

॥२७॥ तरं किमिव कथितं कंचुकिना ॥ सर्व ॥ तमेवातिस्लं दृशां गतिमलंकुर्वाणं सर्वांगैरनुकृतपितृस्वरूपं प्राघूर्णिं प्रेक्ष्य विस्मितमनस्के वाञ्छितेकंचु
किन्यहमितस्ततो ऽतः प्रासादमवलोकयंती तं कुमारमपश्यंती वारं वारं अत्र कुमारः इति प्रभावतीं पृच्छंतीतया वंचकितयैवेतस्ततो ऽव
27 लोकितमपि कुमारमलभमानया ऽनुयुक्ता द्वारदेशमागतवती । आगत्य तत्र पश्यामि कुमारं द्वारदेशस्थापितकनककलशमवलोक्य
तिष्ठंतं कंचुकिनं वप्रेक्ष्य । पुनर्निष्कारणमेव हसंतं विस्मितेन कंचुकिना प्रेक्ष्यमाणं कलशोपस्थापिताम्रपल्लवग्रहणाभिलाषप्रसारित
कोमलहस्तकमलं । अनेकविधऊंकारविराजितवदनां तं वप्रेक्ष्याहं गृहीत्वा कुमारोप्य त्वरयं तत्रैव प्रवेष्टुमारब्धवत्यंतःपुरं ॥ तर ॥ सर्वज्ञे
ततस्ततः ॥ सर्वज्ञा ॥ ततोऽयमनुपस्त्यकंचुकी मामिति जगाद । यथा । आर्ये सर्वज्ञे कस्यायं सर्वांगरमणीयः कुमारः ॥ तर ॥ अहो महा
न्प्रमादः ॥ ततः ॥ सर्वज्ञा ॥ ततश्च मया विचारितं किं कथयामीति । वक्तुं धाविचार्यंत्यपि नमनसि प्राप्तवती उत्तरमिति । किं च । पुनर्मे ॥रा॰ व॰ ४॥
योक्तं । कंचुकिनेतत्किलमम दुहितुरपत्यं भवति मधुवाराणी नीत्वा समागतास्मि ॥ इति श्रुत्वैव कंचुकी गतः ॥ अहमपि कुमार मादाय प्रभाव ॥२७॥
तीनिकटं ॥ तरलिका ॥ सर्वथा अनिष्टोऽयं कं तर्कयामि । यतः । कियत्कालं गोपनीया वार्ता ॥ सर्व ॥ सखि तरलिके आशिनामको पिप्र

कारोयेनम भावती ॥ वंद्रवती गुणवतीनी त्वाप्रद्युम्नगदशांवाद्धारकां प्रयांति ॥ तरलि ॥ अयिसर्वते मुग्धासि कथं नाममहाराजेशासतित्रि
भुवनं कामचारिणि माया विप्रवरे निष्क्रमोपि नगरा ऽवति ॥ सर्व ॥ तरलिके अतिप्रमादइवनर्तते ॥ तर ॥ अथकिं ॥ सर्व थादेवेनःस्वाश्मि करिष्य
ति ॥ नेपथ्ये ॥ सहिउ महाप्यमादो महा अदिघ्नमो हाहाहदह ॥ देवरकवर देसरणं पत्ताउ सहीउ ॥ तर ॥ सर्व हे अपिश्रूयते किमिदं ॥ सर्व ॥
श्रूयते सखिवयदेवास्मा भिश्चिंतितं तदेवमास्यात ॥ तर ॥ वेमनस्यं नाटयति ॥ सर्व ॥ सखिश्रूयतां तावत्किमियमाहेति ॥ ततः प्रविशतिव्या
कुलाश्रुजलाविलकोवनामधुचारणी ॥ मधु ॥ सहिउ रकवधरकवधा ॥ उभे ॥ विलोक्य ॥ अयि पुनि कुशलमास्ति ॥ मधु ॥ सहिओ कुदो कु
सलं महमे दभाइणीए ॥ उभे ॥ ससंभ्रमं ॥ अयि मधुचारिणि स्फुटमाख्याहि किमिव जातमस्ति ॥ मधु ॥ सुणध ॥ अज्जो किल सद्वसे जाण
सिदुमं तेजुतंतं ॥ सर्व ॥ कमिव ॥ मधु ॥ जहा गअदिस्स हे दिट्ठोप्यहावदीतणउ कंचुइणा ॥ उभे ॥ जानीवः ॥ ततः २ ॥ मधु ॥ तं कुमारसुंदरत
णं पज्जुसे णाइणिमिञ्जं समाअदेसेन्दा आलेसराउ वल्लहोकंचुई ॥ विसंवदंते पेक्खिअ उजाउ सेको महारा अस्सपुरदो इअजउ आद ॥
उभे ॥ संभ्रमं नाटयतः ॥ मधु ॥ जधा ॥ महाराउ किंविकहिस्सं ॥ उभे ॥ समयं ॥ संकटस्थाने भावेदयितुमुद्यतः ॥ यतो गृहाभ्यंतरा निष्क्रा

॥रज॥ प्रद्युम्नादयस्त्वधुनीमात्मपौरुषमपि प्रकटयितुं न शक्ता जाता इति तर्कयाव॥ ततः २॥ मधु॥ तदो महाराएण कधिदेक हेहिं निवस्त्रणे॥ अभयं
याविऊण इअ जंजआइ॥ जथा॥ महाराजाहं किलाद्य तव कन्यान्तःपुरं गतवान्॥ तत्र च द्वारस्थ हेमघटावलंबितमेकं सकलत्रैलोक्यकमनी
नीयं वर्षमात्रदेशीयमपि त्रिवार्षिकमिव कलशोपरिस्थापितां म्रमंजरीजिघ्रंतुं नानाकुंकारवशीकृतसर्वहृदयं कुमारमालोकितवा
२८ नस्मि॥ तथापि प्रेक्ष्यमाणे मयि सर्वशाप्रभावती प्रियसखी ससंभ्रममागत्य गृहीत्वा बालमाविवेशांतःपुरं॥ तन्न ज्ञायते कस्यायं पुरुषव
तत्व पुरुषांकुर इति॥ तन्महाराज इमं नटं नलकूबरस्योगवियायकं त्रैक्ष्यकृतिसाम्यात्... तोस्मि॥ इअ कहि आछि एतिस्सं पज्जुसे णाधिं तिउं
स्माद एदं वज्जणाहस्स णिकंपिमा अकाऊण सपरिअणे पविढे हरणी अलेमहाराउ वितं अपकवतो जाउ कोवो वर तलो अणे जुअ ॥शिव॥
लो [illegible] सुवसेणपहावदीए अंतेउरं पेसिअ स अविइ अवआणं जआइ॥ जथा॥ शुक्रसेनगत्वांतःपुरमवलोकनीयो बालः कस्यायं को ॥रज॥
यमिति॥ एत्तिअं कहिऊण गए सरोसमहाराए अभंतरं सुक्कसेणो वि तक्खिविउ आ आछिअ तहिं जेव लीलातप्परं पहावदी पज्जु
सण अणेणंद जणि अं करवणे पहावदीए करवणे पज्जुसस्स गआगआइ करंतं बालं सहावं पेक्खिऊण तह जेव तदो णिउत्तो महा

उच्छंगे

राआणि अडंगडु असद्धंजो यदिहु पुत्तंतं कहिअमहाराअस्स पुरड् हिओ॥ उमा॥ हा धिक्कष्टमापतितं। किमद्य श्रिमिति मुह्यते मनः। ततः॥ मधु॥
तदो महाराए एं कुहे एं आणत्ता अ ज्जमहासेणि अप्पवरा पज्जुस्स गअसंवधराणत्थं पुणिअ अहं भवदीएं णिउउ इमं वुत्तंतं णिवेदिदुं
इध आअदम्हि॥ उमे॥ मधुवाणि आविनि उञ्ज: से कुः प्रासादे नवेति॥ मधु॥ णिउडुं जोव्व उज्जि अ अहं आ अदा॥ सर्वाः॥ मोहं नाटयित्वा समा
श्वस्य॥ तरः॥ अयि सर्वस्ते किमप्यप्रतिविधानेन दृश्यते॥ यतः॥ त्रयोप्यते वत्साः सकलभुवनेशस्सवमहान् निरस्त्रास्ते वालाः सवकिलसहे
तिः सुररिपुः॥ सहायैस्तैर्हीनानिरवधिमहायः सवरिपुर्ननश्चेतः स्वास्थ्यं भजति किमिह स्यात्प्रयतनं॥ ॥नेपथ्ये॥ कथमेक एव वालो
गदः श्रौतोवाभ्यामनुगम्यमानः प्रभावतीगुणवतीचन्द्रवतीः समाश्वस्य सवालाः शौरेरेव प्रासादे उपवेश्य स्वयं प्रभावतीप्रत्तशस्त्रो हुताश इव
दानवकीचकवने परिक्राममाणे मां समादिष्टवान् यथा हे हंसि गच्छत्वं इमं वृत्तांतं तातायत्तिप्रेनिवेदयेति॥ सर्वाः॥ श्रुत्वा इयं हंसी द्वार
रका प्रतिगच्छति ततो वयमपि कथं वित्तरवी सर्विषमेव प्रयाम इति निःक्रान्ताः॥ ततः प्रविशति हंसी॥ गतास्मि सं प्रति द्वारवतीं तत्र मद्य
नव्यस्मादेव ज्ञातकुमारवाहुवीर्यसारः सहमहेन्द्रेण एकमेव विमानमारुह्य मातलिसारथिरपटहीतपरिजनः कौतुकमिवालोकयितु

मायातश्च। तदहमपि तत्सन्निधावेव प्रयामीति निष्क्रान्ता ॥ ❀ ॥ प्रभावतीप्रद्युम्ननाम्नि नाटके चतुर्थोऽङ्कः ॥ ❀ ॥ ततः प्रविशत आका-
शयानेन श्रीकृष्णपुरंदरौ मातलिर्हसीय ॥ कृष्णः ॥ आर्य पुरंदर कस्मिन्देशे वर्तामहे सम्प्रति ॥ इन्द्रः ॥ वासुदेव किं न विभावयसि । यत्र ॥ भेरी-
भांकारभीतिप्रचलिततुरगाः क्षेपसंपातमूर्छन्नानायोधः पुरस्तात्करिवरपटली संचरत्पर्वतौघः ॥ स्वैरं चोन्मत्तनागैः प्रमथितविविधानीक-
नीकः प्रमाथी शुम्भारम्भः करालः कलकलकलिलो भीरुभीमाभावुकोऽयं ॥ १ ॥ पुरतोऽवलोक्य भ्रातरेष शरकाण्डवर्षी वत्सः शुम्भसेनं योधयति ॥
यथा ॥ कृत्वा लूनपताकिनं शरवरैराच्छिद्य चापं बली हत्वाश्वानपि सारथिं च विशिखैः श्री शुम्भसेनं रिपुं ॥ हत्वा वराऽसि याति संप्रातिशिरश्छेत्तुं ॥ २ ॥
कथमेतस्यान्तरे द्वितीयो दैत्यः संप्राप्तः ॥ कृष्णः ॥ इन्द्र किंनामाऽयं ॥ भ्रातर्मम दैत्येन्द्रो महान् पराजयकर्ता वज्रनाभस्य भ्रातुः पुत्रः प्रतापवान्नाम ॥ शिवश्च ॥
॥ मातलिः ॥ प्रभू किं न विभावयतं । वत्साच्छिन्नं प्रद्युम्नेनास्य शिरश्च ॥ उभौ ॥ सहर्षमालोकयतश्च ॥ इन्द्रः ॥ साधु महाबाहो इति पुष्पवृष्टिं नाटयति ॥२९॥
कृष्ण विभावय । पुरस्तादयं वत्सः संप्रतिपन्न एव समरे हा ... पुनः ॥ अन्यतोऽवलोक्य ॥ एष गदः शूरसेनं योधयति ॥ तथा हि ॥ विक्रीयं
दशाविशिरवं महोग्रपातैः संक्रुद्धः पुनरभियाति संमुखोऽस्य ॥ हा चापेरचयति वाणानेष पापश्च ॥ सहर्षं ॥ शांबोऽयं च्युतगद आगतोऽस्य पश्चात् ॥ ३ ॥

॥ कृष्णः ॥ कथमभूतास्त्रयोपिवत्सा ॥ इंद्रः ॥ अथकिंनविभावयसि । एषशौवगदाप्रहतोऽसृग्वमन्प्राणान्विमुंचति ॥ मातलिः ॥ आर्य एषभुज
सेनो मायाविप्रवरो वरं रथमारुह्य प्रद्युम्नं योधयति ॥ इंद्रः ॥ अवलोक्य । ससाध्वसविस्मयं । अहोविक्रमविशेषोस्यवज्रनाभमंत्रिणः भुजसे
नहतकस्य ॥ तथाहि ॥ निहतशरसंघातैः प्रद्युम्नममितौजसं ॥ सिंहनादंनदन्मुख्यैः कंपयन्निवनोमनः ॥ २ ॥ कृष्णः ॥ सभयं । पुरंदरवीर्य
ते हृदयं गच्छ प्रहारस्थानम्यतीववत्सः ॥ इंद्रः ॥ मातले आदिश विमानपालान्यद्विमानचयंनीत्वावत्सानांनिकटेऽनुसरंत्यामिति ॥ मातलिः ॥ यदाज्ञाप
यति देव इति निष्क्रम्य पुनः प्रविश्य ॥ देव विमानपालाविज्ञापयंति यथाक्रियते देवादेश इति ॥ इंद्रः ॥ कृष्णंलंशोकेन पश्य ॥ शरनिकरपातपादित
वक्षस्तट एष घूर्णितः पतितः ॥ कुर्वन्मनसि मधुसूदनः शोकं जनयन्स्वकीयवंशूनां ॥ ३ ॥ अनंतरोऽवलोक्य । सभयं । कृष्णंपश्य । एषकुंभः स्वसे
न्यसागरवडवाग्नीतिहोत्रं प्रद्युम्नं समायाति वज्रनाभस्य ॥ सैनी ॥ विकटदंतकटघोटघाटिकोटलकटकविसंकटकुट्टनोत्कटोयं ॥ विघटितविनट
द्रटोद्दहास प्रकटित पाटघटाविपाटितारिः ॥ ४ ॥ कृष्णः कथमेतस्य मध्ये कोपि दैत्यप्रवर आपतितः ॥ इंद्रः ॥ विलोक्य । वासुदेवायं महाबलो
वज्रनाभस्य सेनानीर्ध्वंसनः ॥ योयं ॥ गजारूढः समायाति शतवाकुर्महाबलः ॥ गदं गुरुगदं योद्धुमुद्गमङ्गलखगुदुरः ॥ ५ ॥ कृष्णः ॥ तदेष

॥ [illegible] ॥ गदमेवाक्रयति ॥ इन्द्र ॥ भ्रातर्विभावय गदस्य गदाकौशलं ॥ यतः ॥ आविर्भावितथ्यभूयः प्रतिपतितगुरुगदांतं द्रसेनाय वीरः संस्तूरापादूर्पापेवाक्रन्निर्
नर्दति तरसा सिंहनादं नृसिंहः ॥ उत्कृत्योत्कृत्य चापं विनुदति वगजं संवद्रसेनस्य सेनासिंधुं प्रोन्मथ्य मंथाचलइव बलवानुत्तमांगं छिनत्ति ॥ ६ ॥
30 ॥ कलकलः ॥ पश्य ॥ एष प्रकंपितसकलत्रैलोक्यो वज्रनाभहतकश्चंद्रसेनवधमस्थ्यमाणो गदसंमुखमेव प्रचालितः ॥ साधुवत्स [illegible] गदस्य
खु सम्यगभिधीयते । आगच्छागच्छ पापप्रतीच्छ स्वमेगदाशनिपातं इति । विलोक्य । कृष्णः कथमयं प्रद्युम्नः पितरं प्रति प्रकुप्य चलितं वज्रना
भहतकं प्रेक्ष्य वा तोरं तरयति ॥ नेपथ्ये ॥ अलेऽले पिसिदास एकाहिं गच्छसि तावणं चिठ्ठ जाव अहं एदं वसंगोल्लि अ आअच्छमि ॥ इन्द्रः ॥ क
ष्टमुपस्थिता वीभत्समेव वर्त्तते । यतः ॥ अंत्रमाला कण्ठभूषिताः पिशाचाः कृतमंडलाः ॥ एकमेवैकवारं तु वर्वयंति भयानकाः ॥ ७ ॥ अयमेकः क ॥ शिव ॥
लशमात्रवसो स्वयमाकंठं पीत्वा वमति । इतस्ततिवीभत्सं । यतोऽन्यस्तदेव भक्षयति । अयमेकः स्वयं पीत्वा प्रियायै वसाकलशं नयति । तच्छ ॥ ३० ॥
ष्टं तु किमनेन । भ्रातः पश्य पश्य नं प्रद्युम्नवत्सेन तथाहि ॥ न संदधन्नवा कर्षन्नमुंचन्न च धारयन् ॥ लक्ष्यते स्य करः किंतु छिन्नवाहवमूहरिपुषु ॥ ८ ॥
सहर्षं ॥ कथमियती सेना क्षणमात्रेणैव वत्सेन द्वित्रियोधमात्रावशेषीकृता । अन्यतोऽवलोक्य । कथमेते भीरवः शुद्धा रणं विहाय वत्सशरणा

तभीता अभिद्रवंति ॥ नेपथ्ये ॥ आः दुष्टाः भीरवः कथं भवंतोपि नाम शूरप्रवराः ४ किमेतस्य मर्त्यशिशोर्भयेनापक्रांताः । तत्पश्यते तानपहृतानेव
मया । परमपयशो भवद्भिरंगीकृतमिति ॥ कृष्णः ॥ इंद्रनंदन दृष्टपैतेवत्साः ॥ इंद्रः ॥ विलोक्य । भ्रातरपि समस्तं न विलोकये तेवत्साः ॥ पुनर्नेपथ्ये ॥ एषो हं रुक्मिणी
कृतं द्रावितो कपालो नीत्वा वेतान्दुष्टशिशून्कुत्रचिन्महति कूपे पातयामि । अरेरे बाला मदवज्ञाकारिणोऽनुभूयतामेतस्य कर्मणो विपाकः ४ ॥
॥ कृष्णपुरंदरौ ॥ कृत्वा मोहमुपगच्छतः ॥ हंसी मातली ॥ समाश्वस्यतां यदुवीर । समाश्वसिहि सुरेश्वर ॥ उभौ ॥ समाश्वस्य । मातले हंसि अपि जीवं
तिवत्साः ॥ हंसी मातली ॥ आर्यौ न ज्ञायते समायावीवज्रनाभः कुत्र नीतवान् इति ॥ उभौ ॥ पुनर्मोहमुपगच्छतः ४ ॥ उभौ ॥ समाश्वसितं यदुनंदन
सुरेश्वरौ ॥ उभौ ॥ समाश्वस्य । हा शंबरवधरक्षितपुरंदर हा सौंदर्यमोहितजगत्त्रय हा कामावतार हा रुक्मिणीनयनानंदचंद्र प्रद्युम्न हा चंद्र
सेनसेनानलदावानल हा चंद्रसेनवाक्कुवनच्छेदैककुठार हा गदायुरेग हा ममहृदयैकसुखप्रद गद हा सूर्यसेन वचोविख्यातपौरुष हा स्व
र्यमहाभक्त हा मदाज्ञासंपादकशंब इति मोहमुपगच्छतः ४ ॥ नेपथ्ये कलकलः ॥ उभौ ॥ उत्थाय । मातले कोयमतिकरुणः ४ कलकलः ॥ मातलिः ॥
आर्यौ । एताः प्रभावतीचंद्रवतीगुणवत्यः स्वभर्तॄणामिमामवस्थामुपश्रुत्य ज्वलने प्रवेष्टुमितएव सबालकाः सहसखीजनाः समायांति ॥

॥ ३१ ॥ 31

॥ उभौ ॥ हा वत्से प्रभावति । हा पुत्रि चंद्रवति । हा बालि के गुणवति । समीचीन एव व्यवसायो भवतीनां । मातले । तद्विरचय चितामावामपि सहैवानले
प्रविशाव इति पुनर्मोहमुपगच्छतः ॥ ततः प्रविशंति दुःखितो दीनवेषाः सर्वाः ॥ प्रभा ॥ तरलिए सिग्घं रचेहि चिदं दूरे कखु गम्म इणाहो ता अणु
गमणेणाज्जेध तस्स महिहिअ असाअराणं दंसणं दस्स णिअडं गमिस्सामि ॥ चंद्र ॥ हा णाह कहं मं उज्झिअ गच्छीअदि तारवणं चिट्ठ जाव अहं अ
णलं पविसिअ तुह समीवं उवसप्पामि ॥ गुणव ॥ हा अज्जउत्त ण अवराहामि सिविणम्मि वि अहं अतुमं ओध भणेसि जह पिए तुए विणा
कवणं वि आसादो छातुं णप्पहवामिति । ता किं कवणं विणा चिट्ठसि जाव अहं आ अच्छेमि ॥ इति सर्वा श्चितासमीपमुपसर्प्पंति ॥ तरलिका सर्व
ज्ञे ॥ हा प्रियसख्यः । कथं भवतीभिर्विना जीविष्यामि इति चितासमीपमुपसर्प्पतः ॥ मधु ॥ कहं पि असहीहिं रहिदा जीविस्सं इति तथा क ॥ शिवः ॥
रोति ॥ इंद्रकृष्णौ ॥ समाश्वस कथं प्रज्वलति भगवान्हुताशनः तदुपसर्प्पावः ॥ इति तथा कुरुतः ॥ मातलिः ॥ हा धिक्कष्टमेते पुरंदरा ॥ ३१ ॥
एते कृष्णौ एताः प्रभावत्यादय एताः सख्यः सर्वे ज्वलनंपाति तुमारब्धाः । उच्चैः स्वरं कृत्वा बाहू उत्थाप्य रे स्वर्ग चिरकालप्रभुरसि
हमोदिनि भाग्यहीने उच्छृतरत्नासि हे प्रद्युम्न बालचरितोसि हे देव दग्धोसि हे हता शवज्रनाभ कामवानसि इति शितो पतति ॥ सर्वे ॥

तोय

वितासमीपमुपसर्पति ॥ इन्द्रः हेहो ॥ प्रभावत्या दीन्ब्रति । अयि वत्साः अनुद्धं घनीयः किल वेद्रो विरवर्ततेतिलांजलिदानानंतरं प्रविशत ॥ रुद्रः ॥
प्रपितामहश्रनकश्यपगोत्र अयं सतिलोंजलिरुक्तम्पे स्वधा । तास्तं । वत्साः काश्यपगोत्राः गदप्रद्युम्नसांबाः अयमंजलिरुक्तम्भ्यस्वधा ॥ इंद्रः ॥ सांत्व
हा वत्सा अनधिकार्यस्मि तुभ्यमंजलिप्रदानेपि ॥ प्रभा ॥ महाभाग अये अये जर्जीश्वकु सरीमिणारु उजो जो रु विविस्मादि ॥ सर्वा ॥ अयेवमेव ॥ ने
पथ्ये ॥ अहो विधेरनुकूलता यत्तदोस्मिमायाप्रकारे विदरन्नपि मायाविप्रवरः प्रद्युम्नेन निहतो वज्रनाभः ॥ हन्त नावसर एव मन्युरवकृतो
तौ ५ जत्पदृष्टो विशेषेणो तप्यमानमनामामिति समादिष्टवान् । यथा । महर्षे नारद इमं वृत्तांतमस्माद्विरहोद्विग्नमाश्वासय बंधुजनमिति ॥ स
र्वे कृत्वा सहर्षमालोकयंति ॥ इंद्रोपेंद्रौ ॥ कोयंवचनामृतवर्षैर्जीवयन्निव नष्टसमायाति ॥ इतराः ॥ कोप सो महाभाउ अआरणांवेद्रणोजीवे इ शिवक
इति ॥ सर्वे ॥ अवलोकयंतस्तिष्ठंति ॥ ततः प्रविशति नारदः ॥ नार ॥ इन्द्र हेहो विलोक्य कथमेतौ दुःखितौ महाभागौ । इत्युपसर्पति ॥ इंद्रोपेंद्रौ ॥
आर्य प्रणमावः ॥ इतराः ॥ अज्ज णमो रु दे ॥ नार ॥ अभिमतफलप्राप्तं भूयात् ॥ उभौ ॥ आर्य अपि जीवंति वत्साः ॥ इतराः ॥ सुसमीहिदं पुच्छीअ
महाभाग्या ॥ नार ॥ किं पृच्छ्यते जीवंति वत्साः । नष्टच्छा ते हतो दुरात्मा वज्रनाभो नवेति ॥ उभौ ॥ केन प्रकारेण कुत्र वा निहतो वज्रनाभः ॥ नारदः ॥

देवौ श्रूयतां । यथा किलाभयुद्धं दृष्टं । तथाभवद्भ्यां दृष्टमेव ॥ उभौ ॥ कुं ततः ॥ नार ॥ इतः किल वज्रनाभः स्वभ्रातुर्नाशाद्वज्रनभस्य च निधनमसह्य
मानः । कौशिक्या योग विधाय अहारकुमारान् कैलासे । तदा मयापि कौतुकवशात्तत्रैव गतं ॥ उभौ ॥ ततः ॥ नार ॥ ततो विदित्वा माया प्रद्युम्नेन निराकृ
ता । ततो निराकृतायां मायायां संक्रुद्धात्मा तत्क्षणात् स्वस्त्रं । ततश्च महाकल्पानलदीप्तिमुद्वमदिदं महाहितं तु वितत सप्त सप्तिः सप्तार्चिः प्रादुरा
स । तत्रैव पुत्रकं वारुणास्त्रं प्रद्युम्नेन । इतः प्रभूताश्च संवर्तकाद्या इव प्लावयंतो महीं सर्वामवरुद्ध्य चंद्रसूर्ये विद्युत्प्रतानमात्रदर्शितपदार्था
घनाः घनाघर्घरघोषं ततः प्रलयं नीते वीति होत्रे क्रुद्धो महासुरः पुनरपि भुजंगास्त्रं प्राक्षिपत् । तत्प्रसूतैर्महाविषज्वालासमूह निःप्रभीकृतभा
स्कर प्रभाभिर्भुजंगैर्व्याप्ते नभस्तले । प्रद्युम्नमुक्तगारुडास्त्रप्रभूतविनतातनूजैः । क्वापि नीता विषधराः । किं बहुना । विविधास्त्रप्रतीकारास्त्रवि
ज्ञेन प्रद्युम्नेन तरसा धनुष्येकमेव बाणं संधाय ताडितो हृदये पपात पापो वज्रनाभ हतकः ॥ नेपथ्ये ॥ कथं निःशेषीकृतं दुर्जातं ॥ सर्वे ॥ समाकर्ण्य ।
कथमेते वत्साः समागताः ॥ ततः प्रविशति प्रद्युम्नगदसांबाद्याः ॥ उभाववलोक्याभिवाद्य नारदं नमस्कुर्वंति ॥ इतरे ॥ हर्षं नाटयंति ॥ प्रद्युम्नादयः ॥
उभौ प्राति । तात महर्षिणा करुणार्द्रचेतसा । यत्कृतं तत्किमिव वक्तुं शक्नुमो वयं ॥ इंद्रोपेंद्रौ ॥ वत्सा वयमप्येतेनैव जीविताः ॥ नार ॥ हृत

॥ ३३ ॥ 33

तज्जयोः स्वनगरं । सहपुत्रैः पौत्रैः स्कन्धाभिस्तात्तरवी पिथ्य । पुरंदरत्वमपि हंस्यामातलिनावस्वर्गं निरातंकं प्रतिष्ठस्व । किंच । पुनरपि युष्माकं कि-
मतः प्रियमुपकरोमि ॥ प्रद्यु ॥ भगवन् किमतः परमपि प्रियमस्ति । तथाप्येतदस्तु ॥ शासतां वसुधाधिपा भुवममी क्ष्मी गुरावीः परावा-
क्काव्यकृतां भवंतु सुरसालोकाः सुखं प्राप्नुयुः ॥ जाम्बोत्सा हृती ओं कथयावहते दौर्जन्यहा निर्भवेत दुष्टानां रसिकाभवे तु सुखिनः श्री-
रागिरीशाक्रशा ॥ ॥ नारदः ॥ एवमस्तु ॥ ॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥ ॥ इति श्रीवेदव्यासगणेशभगवतीदासात्मज-
जितरामकृतहरिस्तुतिते प्रभावती प्रद्युम्ननाम्नि नाटके पंचमोंऽकः ॥ ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥
अथ हालान्दुते काले नववाणरसभूमिते ॥ सिताश्विनद्वितीयायां कुर्हसानंदोऽलिखत्सुधीः ॥ ॥ शुभमस्तु ॥ ॥ श्री

श्रि ६४
३३

काव्य ख० ३१

प्रभावती प्रद्युम्न

नं० ६४५

८५४